Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 227 (11725) | 1981 чылдың сентябрь 30, среда | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ «МОСКВА-ПАРИЖ—1900—1930» ДЕП ДЕЛГЕЛГЕГЕ ЧОРААНЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев сентябрь 28-те «Москва — Париж 1900—1930» деп делгелгеге чораан. Күрүнениң чурулга уран чүүлдериниң А. С. Пушкин аттыг музейинде ол делгелге ажыттынган, ажылдап турар. Эш Л. И. Брежнев делгелгениң хүндүлүг аалчыларының дептеринге бижиглел кылган.

Бо делгелге, ол ышкаш Парижте организастаан шак-ла ындыг делгелге боттарын эки билчип алырда совет болгаш француз улустарга дузалап, Совет Эвилелиниң болгаш Францияның аразында чаңчылчаан найыралды быжыглаарынга дузалаар деп, эш Л. И. Брежнев демдеглээн.

Делгелгени көөрүнүң үезинде эш Л. И. Брежневти СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин, СЭКП ТК-ның Культура килдизиниң эргелекчизи В. Ф. Шауро олар үдеп чораан.

(СЭТА).

СЭКП-НИҢ XXVI СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА!

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» совхозтуң ажыл-ишчилери он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бедик тура-соруктуг ажылдап, социалистиг чарышты малчыннар, кадарчылар, механизаторлар аразында калбарткан.

Бо чылдың тос айларының түңнелдери-биле алырга ажыл-агыйда чедиишкиннер база бар. Совхозтуң малчыннары күрүнеге эът дужаар социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Бо чылдың тос айларында күрүнеге 300 тонна эът дужаар хүлээлгезин совхоз 340 тонна кылдыр хуусаа бетинде күүсеткен.

Шак ындыг чедиишкинни чедип алырынга совхозтуң ирт кадарчылары Натпит Дыртый, Дажы-Нава Арапчор, Доржу Монгуш болгаш өскелер-даа малчыннарның киирген улуг-хуузу эвээш эвес. Үстүнде адааныыс малчыннар ирт бүрүзүнден хонукта немелде деңзи алыр хүлээлгезин доктаамал ажыр күүседип турганнар.

Совхозтуң малчыннары ол чедип алган чедиишкининге улам хей-аът кирип, чыл планын база хуусаа бетинде күүседир сорулганы боттарының мурнунда салган ажылдап турарлар.

В. ДЕМБИРЕЛ,
совхозтуң зоотехниги.

Дээштиг организастаар

План күүселдезин долузу-биле хандырары — кандыг-даа коллективке дүрүм болур. Ынчангаш он бирги беш чылдың бирги чылының эгезинден бээр бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап тургаш, план күүселдезин боттандырарынче кол кичээңгейни угландырдывыс. База бир кол чүүл—бүдүрүп турар тууйбунуң шынарын экижидерин, ооң хемчээлин күрүне стандартынга дүүштүр кылырын чедип алырывыс болур. Ол ёзугаар ажылдаары-биле печкаларга тууйбу салыкчыларының, хептээр, тууйбуну уштур база өрттедир цехтерге коммунистерни, комсомолчуларны тус-тузунда быжыглаан. Оларның сорулгазы— аныяк ажылчыннар ортузунга политмассалыг ажылдарны чорудуп тургаш, ажылга озалдап кээр, эрте чанар чоруктарны, ажылга үрей кылыышкыннар болу бээрин болдурбазы болуп турар. Оон-биле чергелештир Кызыл-Мажалыктың тууйбу заводунда коммунист А. Иргитке удурткан улусчу контроль бөлүүнүң постузун тургускан. Олар бүдүрүлгениң ажыл-чорудулгазынга шынгыы контрольду чорудуп турарлар. Чижээ, моон мурнунда тууйбуну чажырып чүдүргеш, улуска садыптар таварылгалар ам болбастаан.

Шак ындыг хемчеглерни ап чорудуп келгенивис түңнелинде планныг даалгаларывыс күүселдези доктаамалчып бар чыдар. Тууйбу заводу эрткен сес айларның бүдүрүлге планын 104,9, продукция сайгарарының планын 107,8 хуу күүсеткен.

Цехтер аразында социалистиг чарышты организастаан бис. Эки түңнелдерни коммунист Юрий Иргитке удурткан печкага тууйбу салыкчылары көргүзүп келгеннер. Олар сөөлгү түңнел соонда база тиилекчилер болуп үнгеннер. Ол бригадада Елизавета Саал, Анастасия Иргит, Виктор Ооржак, Татьяна Сарыглар, Шайлыг Ооржак болгаш өскелер-даа шалыпчы ажылдап, чаңгыс эвес удаа шаңнадып, мактадып келгеннер. Сергей Сарыгларга удурткан хептээр цехтиң ажылчыннары үстүнде эш-өөрүнден дудак чок ажылдап турарлар.

Бистиң тууйбу заводунуң ажылында четпестерни чок деп болбас. Продукция бүдүрүлгезинде үрей кылыышкыннар шоолуг болбайн-даа турар болза, цехтер аразында чамдык чөрүлдээлиг айтырыглар бар болуп келген. Чижээ, печкага тууйбу салыкчыларының ажылы саадап, графикти үрей бээрге, бистиң хептекчилерниң ажылывыс туруп алыр. Ынчалза-даа ындыг таварылгаларны болдурбазын, бот-боттарывыстың ажылывыска шаптыктавазын чедип ап келген бис.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, арагалаар, прогул кылыр кижилер-биле демиселди кошкатпайн турар бис.

А. САРЫГЛАР,
Кызыл-Мажалыктың тууйбу заводунда партия организациязының секретары.

СӨӨЛГҮ КВАРТАЛДЫҢ БҮДҮҮЗҮНДЕ

Он бирги беш чылдың баштайгы чылы агаар-бойдус талазы-биле таарымча чок болуп турар. Ооң кыжы — соок, чазы — хат-шуурганныг, чайы — каңдаашкынныг болза-даа, Тес-Хем районнуң ажыл-ишчилери эрткен айларда багай эвес түңнелдерни чедип алган.

Районнуң ажыл-агыйлары күрүнеге дүк дужаар планын 100,3 хуу күүсеткен. Бо көргүзүг эрткен чылдагы деңнелден 34,2 тонна дүктү хөйнү сатканының түңнелинде чедип алдынган. План күүселдезинге чоннуң дузалал ажыл-агыйының улуг база көскү болган дээрзин демдеглээр херек. Хуу хойлуг улустан барыкла 20 тонна хире дүк күрүнеге кирген. Күрүнеге дүк садарының планын күүседир дээш чер-черде партия, совет органнарның, ажыл-агый удуртукчуларының, тускай эртемниглериниң чоруткан ажылының чедиишкинниг болганы моон илдең.

Районнуң ажыл-агыйларындан чаңгыс-ла «Кызыгаар» совхоз дүк садар планын күүсетпээн. Ол ажыл-агый ам-даа он хире тонна дүктү дужаар ужурлуг. Кыргылданы узамдыктырганының, ажылды сула организастааныының, дүктү чидириглиг болдурганының уржуу ындыг болган. Ылангыя ол совхозтуң № 1 хойжу бригадазы хоюн чайладыр кыргып келген. А «Тес-Хем» совхоз дүк садар планын 108 хуу күүсеткеш, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

Бо хүннерде район күрүнеге сүт садар планын база күүседириниң кырында келген. Маңаа бирги черни Коммунистиг күш-ажылдың Хараал-Тей сүт-бараан фермазы ээлевишаан. Коммунист Ольга Сыраттың удурткан бо коллективи тос айларның планын ай бурунгаар күүседипкен. Ында аныяктарның дагдыныкчызы, хоочун Ким Уваңгурдан эгелээш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, комсомолчу Оюмаа Баткарга чедир саанчы бүрүзү демниг ажылдап турар. Оларның коллективи планныг онаалдазын болгаш социалистиг хүлээлгезин октябрь эгезинде күүседир сорулганы салган.

Күрүнеге сүт садар планын күүседирин «Тес-Хем» совхоз саададып турар. Ук совхоз тос айлар планын сентябрьның 16-га чедир 83 хуу күүсеткен. Мооң кол чылдагааны — Өртең сүт-бараан фермазында ажылды сула организастап, чамдык үелерде күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыдып турар таварылгаларда. Бо четпестерни чайлаткаш, социалистиг чарышты дээштиг организастаары совхозтуң удуртукчуларындан болгаш ферма коллективинден негеттинип турар.

Тес-хемчилер күрүнеге эът садарының тос айлар планын сентябрьның 16-га чедир 45,5 хуу күүсеткен. Ол дээрге эрткен чылдың деңнелинге арай-ла четпес. Ынчалзажок семирткен болгаш күрүнеге дужаарынга белеткээн малдар хөй. Ындыг болганда квартал планы ажыр күүсеттинер болгаш чыл планының күүселдези элээн дээгүүр. Районнуң болгаш ажыл-агыйларының удуртукчуларының санап турарын ёзугаар алырга, күрүнеге эът садарының планы ноябрьның бирге чедир күүсеттинер. Ол дээш туржуп-даа турар.

К. ЧООДУ.

ЧЫЛДЫЫНГА МАГАДЫЛАЛ

Кызыл хоорайның Кочетов кудумчузунда, төп почтадан ырак эвесте найысылалда бир-ле дугаар тудуп эгелээн тос каът бажыңның тудуу ам-даа онзаланып, ылгалыр четпээн.

— Бо тудугну эрткен чылын тудуп эгелээн бис. Ынчалза-даа бистиң бригадавысты өске ажылче шилчиткениниң түңнелинде ол ара соксаан. Июнь айдан эгелеп катап уламчылап тудар аргалыг болдувус. Ынчангаш ооң дужаар хуусаазы элээн соңгаарлай берген — деп, ында ажылдап турар комплекстиг бригаданың бригадири Михаил Кузьмич Лаптев чугаалааш, уламчылады: — Ук тудугнуң Кызылда тудуп турар дөрт-беш каът бажыңнарның тудуундан ылгалы чүл дизе, ооң фундаментизин чериң 4,5 метр ханызынга салгаш, ону чүгле монолит кылдыр куттунганы болур. Чүгле фундаментиге 70 тонна ажыг металлды арматурага хайындырган — деп, бригадир тайылбырлады.

17 кижилиг комплекстиг бригаданы аныяк бригадир М. К. Лаптев удуртуп турар. Олар бажыңның тавааң салырын ам доозарынга чоокшулай берген болгаш ол ажылдарны октябрь 15-те доосқаш, ооң соонда бажыңның ханазын тууйбудан салырынче кириптерлер.

Баштайгы тос каът бажың 72 квартиралыг болур. Ооң бедии 30 метр, узун дурту 50, дооразы 16 метр, ук бажыңга 2 лифт турар болгаш 2 подъездилиг.

М. Лаптевтиң мурнакчы бригадазы тос каът бажыңның тудуунда кедурлүүшкүннүг ажылдап турар. Августа бригада тудуг-монтаж ажылдарының планын бүрүн күүсеткен болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын база ажырган. Бо чылын социалистиг чарышка каш удаа тиилекчи болганынга бригада кежигүннери улам сорук кирип, ук бажыңны келир чылдың ноябрьда дужаарын хүлээнип турарлар.

Оларда ажыл-ишчиге кызымак, эки ажылдап турарлар хөй. Оларга В. Н. Тараканов, П. Л. Веретенников, А. Дутляков, В. Чооду болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

Михаил Кузьмич Лаптевтиң бригадазы Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу М. Д. Шиповаленконуң бригадазы-биле чарыштыг. Дуржулгалыг эштеринге алыспайн, чарышка харын-даа мурнап турарынга олар чоргаарланырлар. Бо хүннерде бригада үшкү кварталдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип, сөөлгү кварталда чылдың онаалдаларын күүседиринге магадылалды тургузуп турар.

Чурукта: М. К. Лаптевтиң бригадазының кежигүннери; 9 каът бажың тудуунуң чанында ажылдар.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА КАЛБАРБЫШААН

ССРЭ-ниң болгаш ГФР-ниң экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылга талазы-биле комиссиязының X сессиязы ажылын сентябрь 28-те доосқан. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Л. А. Костандовтуң даргалаашкыны-биле ол Москвага болгаш Новосибирскиге болган. Германияның Федеративтиг Республиказының делегациязын экономиканың федералдыг министри О. Г. Ламбсдорф баштап чораан. Федералдыг министрни болгаш ону үдээн кижилерни ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов хүлээп алган.

Күштүг болуп турар экономиктиг дугуржулгалар болгаш дугуржуп алыышкыннар, ооң иштинде 1978 чылдың май 6-ның үр хуусаалыг дугуржулгазы чедиишкинниг боттанып турарын болгаш ийи чурттуң аразында экономиктиг кады ажылдажылга улам ханылаанын комиссия айыткан. Ол чорук кайы-даа таланың эрге-ажыктарынга таарышкан садыг-экономиктиг харылзааларны хөгжүдеринге ССРЭ-ниң болгаш ГФР-ниң чазактарының чүткүлүнге дүгжүп турар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң болгаш ГФР-ниң Федералдыг канцлери Г. Шмидтиң 1980 чылда Москвага ужуражыышкынының үезинде ол чүткүл илергейлеттинген.

Ийи чурттуң аразында бараан саарылгазы өзүп үргүлчүлевишаан. 1978 чылда Л. И. Брежневтиң болгаш Г. Шмидтиң Боннга чугаалажыышкыннарының үезинде мурнундагы беш чылдыынга бодаарга 1976 — 1980 чылдарда бараан саарылгазын ийи катап улгаттырар кылдыр кады көрдүнген сорулга чедип алдынган. ССРЭ-ниң ГФР-биле бараан саарылгазы 1979 чылдыынга деңнээрге 1980 чылда 36 хуу немей өзүп, 5,8 миллиард рубль четкен болгаш барык балансылаттынган.

Үр хуусаалыг болгаш улуг хемчээлдерлиг төлевилелдерниң канчаар боттанып турарын көрген. ССРЭ дугуржулга ёзугаар ГФР-ге ам бээин 50 миллиард кубометр бойдус газын саткан. Оскольскиниң электрометаллургия комбинадының тудуунда, каш-даа химия заводтарының болгаш өске-даа объектилерниң тудуунда кады ажылдап турар.

Эң чоокку чылдарда боттандырарын төлевилээн улуг хемчээлдерлиг төлевилелдер ёзугаар кады ажылдажылганың перспективаларын база чугаалашкан. Совет бойдус газын немей садып алырынга болгаш газ дамчыдылгазынга ажыглаар дериг-херекселдерни база хоолайларны ССРЭ-ге садарынга ГФР-ниң фирмалары киржир аргалыг болуп турар. Энергетиканың талазынга кады ажылдажылганы калбартырының болгаш ханыладырының аргаларынга кайы-даа таланың сонуургалдыы илергейлеттинген.

ССРЭ-де ажылдап турар чамдык бүдүрүлгелерни модернизастаарының болгаш чаарты дерииринин, ол ышкаш чиг-этти, материалдыг болгаш бүдүрүлге курлавырларын камныг чарыгдаарының талазынга кады ажылдажылганы болдунар аргалыының дугайында совет таланың саналдарын өөренип көөрүнге чөпшээрежип турарын ГФР-ниң делегациязы илергейлээн. Ындыг кады ажылдажылганың түңнелинде чамдык барааннарны удур-дедир бержирин ийи тала улам кевүдедип болур ийик.

Эртемниң болгаш техниканың талазынга кады ажылдажылганың байдалын база перспективаларын комиссия чугаалашкан.

Ийи күрүнениң аразында экономиктиг харылзаалар Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың Түңнел актызын боттандырарынга боттуг салыышкын болуп турарын кады кылган дыңнадыгда онзалап демдеглээн.

Сессия билчиишкиниң ёзузунга, ажыл-херекчи болгаш боттуг, бүдүштүг байдалга эрткен. Комиссияның дараазындагы сессиязы 1982 чылдың ортан үезинде Боннга болурун дугуржуп алган.

Л. И. Брежневтиң ГФР-же ам болур аян-чоруу Совет Эвилелиниң болгаш Германияның Федеративтиг Республиказының аразынга экономиктиг кады ажылдажылганы улам ыңай калбартып, ханыладырынга идиглиг болур дээрзинге идегелин талалар илергейлээн.

(СЭТА).

МӨҢГЕ НАЙЫРАЛ

АЛМА-АТА. (СЭТА). Сентябрь 28-те Алма-Атада ажыттынган «Россияның депшилгелиг ролю Казахстанның улустарының салым-чолунда» деп темалыг Бүгү-эвилелдиң эртем-теоретиктиг конференциязы Казахстанның Россияга эки тура-биле каттыжып киргенинден бээр ийи чүс бежен чыл болганынга тураскааттынган. Ында ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының, акы-дуңма бүгү республикаларның эртем албан черлериниң эртемденнери, партия болгаш совет ажылдакчылар киржип турар.

Россияга Казахстанның эки тура-биле каттыжып кирген казах болгаш орус улустарның күзел-соруунга дүгжүп, оларны чаңгыс салым-чолдуг кылдыр кезээ-мөңгеде каттыштырганын ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы президентизи академик П. Н. Федосеев чугаалаан. Хаан чазактың улуска удур политиказы чоруттунуп турза-даа, ол Казахстанның ажылчы массаларының амыдыралының экономиктиг, социал, культурлуг-даа бүгү адырларынга бурунгаар депшилгелиг кайгамчык улуг рольдуг болган. Ооң эң-не ажыктыг түңнелдериниң бирээзи мурнакчы демократтыг орус культураның болгаш ниитилел бодалдарының ол чуртка нептерээни болур. Казахстанның ажылчы массалары дыка хөй чылдарның иштинде орус болгаш өске-даа улустар-биле хаанныг крепостниктиг тургузугга болгаш феодалдыг дарлаашкынга удур эрес-маадырлыы-биле демисежип турган.

Казахстанның улустарының салым-хуузунга Россияның депшилгелиг ролюн совет үеде эң тодаргайы-биле илереэнин Казахстанның Эртемнер академиязының оралакчы президентизи Б. А. Тулепбаев болгаш конференцияның өске-даа киржикчилери онзалап демдеглеп турганнар. Чүгле Улуг Октябрь, большевиктер партиязы Казахстанның калбак-делгем девискээрлеринге экономиканы болгаш культураны ёзулуг чечектедирген, улустуң угаан-бодал болгаш социал талазы-биле ёзулуг катап тургустунуушкунун болдурган. Октябрь соондагы бүгү үе болза, казах улустуң амыдыралынга СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының ёзулуг тиилелгелиг боттаныышкыны болган. Ниитилел тургузуунуң талазы-биле эртемденнерниң мурнунда интернационалдыг кижизидилгениң, национал харылзааларны сайзыраңгайжыдарының айтырыгларын моон-даа соңгаар ажылдап, шиитпирлээриниң сорулгазы бирги чергениң бооп турарын конференцияның киржикчилери демдеглеп турганнар.

Конференцияның ажылынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Казахстанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Д. А. Кунаев киришкен.

ШАКТЫ СОҢГААРЛАДЫ САЛЫР

«ССРЭ-ниң девискээринге үе саналгазының чурумунуң дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1980 чылдың октябрь 24-теги доктаалынга дүүштүр республиканың бүгү девискээринге шак согунчугаштарын 1981 чылдың октябрь 1-ниң 0 шакта 1 шак соңгаар кылдыр шилчидер.

(Дүнеки ээлчегде ажылдавайн турар хамаатылар удуур мурнунда шактарын 1 шак соңгаар салып алыр).

БИР ДЕМНИГ АЖЫЛДАП ТУРГАШ...

Хүлээлгелер күүселдези кандыгыл?

Республиканың бүгү ажыл-ишчилеринге СЭКП обкомунуң кыйгырыын ёзугаар чарлаттынган мал чеми белеткелиниң ийи шалыпчы ай доозулган. Бистиң «Мурнакчы» совхозтуң партия, совет болгаш ажыл-агый органнары, хөй-ниити организациялары, коммунистер болгаш ажылчы бүгү чон бо чугула кампанияга бедик тура-соруктуун көргүзүп, масса-политиктиг хемчеглерни доктаамал чорудуп келгениниң түңнелинде, чамдык тодаргай чедиишкиннерни чедип алган. Совхозтуң ажыл-ишчилери 2500 тонна мал чеми белеткээр бедиткен социалистиг хүлээлгени алгаш, ону 2525 тонна кылдыр ажы планын 101 хуу күүсеткен. Бо планныг сорулганы күүседири биске белен болбаан. Чаъс барык чок, а мал чеминиң белеткелиниң үезинде суттур чаъстыг хүннер-даа тургулады.

Малга чем белеткээриниң оранчок мурнунда совхозта партия комитеди тос кижи составтыг штабты тургускан. Ооң организастыг удуртулгазынга совхоз директору Д. К. Салчак баштаан коммунистерни быжыглаан. Малга чем белеткелиниң үезиниң дургузунда олар неделяда бир, ийи удаа оперативтиг хуралдарны эрттирип, чедиишкиннерни демдеглеп, четпестерниң дарый эдериниң хемчеглерин ап келген. Ооң-биле кады сигенчилер ортузунга масса-политиктиг ажылды бо хүннерге чедир кошкатпайн келдивис. Чижээлээрге, чоннуң чурттап турар чериниң — агиткварталар аайы-биле масса-политиктиг ажылды партком кежигүнү М. Д. Доңгак дээштиг удуртуп келген. Сигенчилерде машина-техниканың камналгазының талазы-биле ажылды коммунистер А. Ч. Хертек, Ш. Х. Комаа, албан организация черлериниң мал чеминиң белеткелинге киириштирерин, оларның мурнунда планныг сорулгаларның күүселдезин боттандырарын, звено, бригада, ферма аайы-биле социалистиг чарышты коммунистер А. Х. Сюрюн, А. Х. Канчыыр, Ч. Н. Хомушку олар эки организастап келген.

Малга чем белеткелиниң кидин түлүк үезинде суурда өөреникчилерден эгелээш пенсионерлерге чедир бо ажылдың чугулазын медереп билип, хүннүң-не 250-ден 300 ажыг кижи 26 звенога хаара туттунуп ажылдап келген.

Сигенчилер ортузунга лекция, беседа кылыры-биле 18 кижи составтыг лекторларны, агитаторларны быжыглаан турган. Чамдык звеноларга партия, комсомол организацияларының түр бөлүктери ажылдап турган.

Келир кыштаглаашкынга бүгү тала-биле хынамчалыг белеткенир дээш совхозтуң малчыннары кызымак ажылдап турар. № 1 болгаш 2 хойжу бригадалар чайгаар үнген сигенден 700 тонна мал чемин белеткеп алган. Ооң барык 80 хуузу кыштагларда чедиртинген. Курлавыр кылдыр чүгле сиген эвес, артыш будуун, ааржыны, шеңне дазылын кургадып белеткеп алырынга бистиң малчыннарывыс чаңчыккан.

Совхозтуң № 2 хойжу бригаданың малчыннары партбөлүк удуртукчузу Ч. Кара-Доңгак баштады коммунистер Б. Хертек, А. Хертек, А. Калзан, кадарчылар М. Хертек, О. Будуй-оол, Ч. Шойдан олар 15-тен 33 тонна чедир мал чеми белеткеп алган.

Будук-бүрү белеткелинге Шуй ортумак школаның өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадазы (удуртукчу башкызы Б. Х. Очур-оол) идепкейлиг киржип, төрээн совхозунга 86 тонна будук-бүрүнү белеткеп берген болгаш картофель, ногаа аймаан аштап арыглаарынга улуг дузаны көргүскен. Совхозтуң директиязы, партком болгаш ажылчын комитет чаа өөредилге чылының байырлыг шугум чыскаалынга бо бригаданың ажылын бедик үнелеп, мурнакчы болганнарның адын адап, оларга мактал бижиктерни болгаш өртектиг белектерни тывыскан.

Шалыпчы ийи айның дургузунда мал чеминиң белеткекчилери звеноларның, бригадаларның түңнелин 8 удаа үндүрүп, тиилекчилерге вымпелдерни, хүндүлел бижиктерни, өртектиг белектерни база акша шаңналдарын тывыскан, оларга тураскаадып, Күш-ажылдың алдар тугун доктаамал кедүрүп турган. Совхозта мал чеминиң белеткелиниң темпизин он хонук аайы-биле «Кым мурнап турарыл?» деп стендиге көргүзүп келген.

Бо бүгү ап чоруткан масса-политиктиг, организастыг хемчеглерниң түңнелинде совхозтуң ажыл-ишчилери районга чарлаттынган ажыл-агыйлар аразының социалистиг чарыжынга, он хонуктуң түңнели-биле, СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң, ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Кызыл тугун үш удаа чаалап алган. Мурнуку одуругда чоруп турар албан организацияларны, звеноларны чоргаарал-биле демдеглеп турар бис. Оларга хову бригадазы (бригадири С. К. Кургек) планын 103 хуу, контора ажылдакчылары (удуртукчузу К. Ш. Монгуш) планын 112 хуу, комсомолчу-аныяктар звенозу (удуртукчузу В. Алдай) онаалдазын 200 хуу күүсеткен. Мал чеминиң белеткелинге идепкейлиг киришкен звенолардан тракторист П. Чамы, С. Хертек, К. Чыргал, Б-Д. Дамдын-оол, пенсионерлер С. Хертек, Д. Салчак болгаш оон-даа өске он-он мурнакчыларны адап болур.

Чедиишкиннер-биле кады четпестер барын демдеглээр херек. Кедээ ажыл-агыйда хол-биле кылыр ажылдарны механизастаарынче кичээңгей инженер-техниктиг ажылдакчыларның талазындан кошкак. Совхозка келген сараат салыр чаа машина ажыглал чок болган. Саваң, сигенни пресс-подборщик-биле белерин боттандырып шыдаваан. Сиген кезер машиналарның септелгезиниң шынар чогупдан, сезон үезинде үрелиишкиннер болуп, үнелиг үе-шак халас эртип турган таварылгалар турган. Партком хуралынга бо айтырыгны чугаалажып көрүп, кол инженер А. Хертектиң отчёдун дыңнап, четпестерни чайладыры-биле хуусааны берип келген.

Мал чеминиң белеткели амдаа үргүлчүлевишаан. Амдаа 150 тонна көк-суланы белеткеп алыр сорулгалыг бис.

Совхозтуң парткому хөй-ниити организациялары-биле бир демниг ажылдап тургаш, партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, он бирги беш чылдың баштайгы чылын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доозар дээш улам шалыпчы ажылдаар сорулганы салган.

К. ХЕРТЕК,
«Мурнакчы» совхозтуң партком секретары.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: сээң кандидат стажың

ТӨЛЕПТИГЛЕРНИ ШИЛИП ТУРГАШ

Партийжи хүрээлеңни быжыглаары, оон шынар составын экижидери партияның иштики амыдыралының үндезин айтырыгларының бирээзи. «Партияга хүлээп алышкынның болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттарны кижизидер талазы-биле Киргизияның партия организациязының ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын боттандырбышаан, эң төлептиглерни партияга чаңгыстап шилип алырынга үндезилээш, хүрээлеңни өстүреринче болгаш шынар составын экижидеринче бистиң районнуң партия организациязы улуг кичээнгей салып келген.

Партия кежигүнүнге кирерин күзээн кижи бүрүзүнге бедик негелдени салып, оон ажыл-ишчи болгаш политиктиг мөзү-шынарларын бүгү талалыг сайгарып көрүп, оон хөй-нити ажылынга киржилгезин база өөренип көрүп турар.

СЭКП кежигүнүнге хүлээп алганнарның хөй кезии күш-ажылчы коллективтерге дадыкан аныктар болуп турар. Чижээ, «Бурунгаар» совхозтуң механизатору В. Т. Дудупей бодунуң кызымаккай күш-ажылы, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг чорууу-биле ындыг бедик бүзүрелди чедип алган. Совхозтуң коллективи В. Т. Дудупейге бедик идегелди көргүзүп, ону Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга соңгаан. Ол ышкаш СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң механизатору Г. В. Новиков, «Ленинчи орук» совхозтуң саанчызы В. Л. Найдан, «Енисей» совхозтуң хойжузу Б. Д. Кажин ышкаш аныяк коммунистер боттарының эң эки, төлептиг талаларын көргүскеннер. Аныяк коммунистерниң хөй кезии бүдүрүлгеге күш-ажылга үлегер-чижекти көргүзүп, хөй-нити амыдыралынга идепкейлиг киржип, партия Уставының негелделеринге дүүштүр ажылдап, чурттап турар.

СЭКП-ниң хүрээлеңинге хүлээп алганнарның хөй кезии ажылчыннар. Бо чылдың эрткен айларында партия кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алганнарның 78 хуузу ажылчыннар, оларның 17-зи кол мергежилдиң кижилери. Олар планныг онаалдаларны күүседир дээш социалистиг чарыштың мурнуку одуругларында туржуп, авангардчы ролюн көргүзүп турарлар.

Партияга аныктарны комсомолду дамчыштыр хүлээп алыр ажылды күштелдирген. Бо чылдың эрткен айларында СЭКП кежигүнүнүң кандидадынга киргеннерниң 69 хуузу комсомолду дамчыштыр хүлээп алдынган.

Ажылчын аңгының, интеллигенцияның эң эки төлээлекчилерин партияга хүлээп ап турары бүдүрүлгеге болгаш хөй-нити ажылының хөй участокторынга партийжи салдарны күштелдирип, партбөлүктерни немей тургузарынга идигни берген. Бо чорук бүдүрүлгениң ажыктыын база ажылдың шынарын бедидеринге, идей-кижизидилгелиг ажылды экижидеринге улам таарымчалыг байдалды тургузуп турар.

Бо чүгүла айтырыгга холбаштыр СЭКП-ниң XXVI съездизиниң айтышкынналарын күүсетпишаан, партия райкому болгаш эге организациялар кандидат стажының ролюн болгаш ужур-дузазын улам бедидер талазы-биле элээн ажылды чорудуп турар. Партия кежигүнүнге кандидаттарны болгаш аныяк коммунистерни кижизидер талазы-биле ажылдың эки дуржулгазын чамдык партия организациялары чедип алган. Аныяк коммунистерниң тус-дузу-биле ажылче, оларның база ол ышкаш партияга кирерге белеткенип турар эштериниң идея талазы-биле быжыккан чорууң бедидеринче кол кичээнгейни салып турар. Партия организацияларының хуралдарынга кандидат стажын канчаар эрттирип турарының дугайында СЭКП кежигүнүнге кандидаттарның отчёттарын, дыңнадыгларын ап, олар-биле беседалажылгазын чорудуп турар.

СЭКП райкомунуң бюрозунга коммунистерниң отчёттарын дыңнаарын практикалап келген. Чижээ, «Ленинчи орук» совхозтуң № 1 салбырында партия бөлүүнүң организакчызы З. К. Шогду, «Бурунгаар» совхозтуң машина-трактор мастерскалзында партия бөлүүнүң организакчызы С. О. Ондар, дугаары 958 КМК-ның ыяш белеткээр участогунда партия бөлүүнүң организакчызы В. Г. Шленков олар бюрога дыңнадыгларны кылганнар.

Аныяк коммунистерни кижизидер талазы-биле партия организацияларының ажылында бир кол черни оларга партийжи даалгалар бээри ээлеп турар. Аныяк коммунистерниң арга-мергежилин, билиин, дуржулгазын, сонуургалын барымдаалап ону бээрин турар. Партийжи даалгаларны бээрде бо бүгүнү барымдаалаары боттарының арга-мергежилин улам долузу-биле көргүзер арганы оларга бээр. Комсомолга ажылдаары — СЭКП кежигүнүнге кандидаттарга болгаш аныяк коммунистерге чүгула партийжи даалга болуп турар. Оларның элээн хөйү комсомолдуң удуртур ажылынга соңгуткан. Аныяк коммунистерден партия организацияларының секретарьларында, партбөлүктер организакчыларында ажылдап, хөй-ниитиниң өске-даа ажылдарын кылып турарлар хөй. Районда барык бүгү аныяк коммунистер болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттар партийжи даалгаларлыг.

Партия хуралдарын белеткээринге киржири — аныяк коммунистерге кижизидилгениң школазы. Бо ажылга киржип тура, олар боттарының организакчы арга-мергежилинге өөренип, кижилер-биле ажылдың дуржулгазын шиңгээдип алыр. Аныяк коммунистер партия хуралдарының ажылынга идепкейлиг киржип, аңаа санал-оналдаларын берип, тодаргай арга-сүмезин киирип турар.

Бо чылдың апрельде партия райкому район төвүнде аныяк коммунистерниң хуралын эрттирген. Оларның мурнунда чоокку үеде шиитпирлезе чогуур сорулгаларны аңаа дугуржуп, партия организацияларында ажылдың арга-дуржулгазын солушкан. Чижээ, райпода комсомол организациязының секретары Галина Спрыгина СЭКП кежигүнүнге кандидаттап киреринге комсомолчуларны белеткээр талазы-биле комсомол организациязының ажылының практиказын чугаалаан. Ында партия болгаш комсомол организациялары бо ажылдың эки дуржулгазын чедип алганын аңаа демдеглээн. Бо коллективте партия кежигүнүнге кандидат кылдыр хүлээп алганнарның хөй кезии комсомолда ажылдаарын уламчылавышаан, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип турарлар.

Ол-ла хуралга аныяк коммунист Галина Валова бодунуң депутат ажылының, оон кандидат стажын эрттирип турарының үезинде аңаа рекомендация берген коммунистерниң кандыг дузаны чедиргениниң дугайын база чугаалаан. Совет ниитилелге партияның удуртукчу, башкарыкчы ролюнуң, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле коммунистерниң мурнунда сорулгаларның дугайын партияның хоочуну К. С. Огнев чыылганнарга чугаалап берген. Аныяк коммунистерниң ол хуралы аңаа келгеннерниң улуг сонуургалын хайныктырып, оларның сеткил-сагыжынга уттундурбас болуп артын.

Партияга ажылчы чоннарның эң эки төлээлекчилерин хүлээп алыр, СЭКП-ниң хүрээлеңинге төлеп чок, душ болган кижилер кире бээр чүүлдерни болдурбас талазы-биле СЭКП-ниң XXVI съездизиниң айтышкыннарын удуртулга болдургаш, партия райкому болгаш эге организациялар партияга кежигүн хүлээп алырда чаңгыстап шилилгени улам экижидер, олар-биле ажылды моон соңгаар-даа күштелдирер апаар.

Л. АНДРЕЕВА.

СЭКП Каа-Хем райкомунуң организастыг килдизиниң инструктору.

Байкал-Амур магистралының демир-орук шугуму улам узап бар чыдар. Эрткен чылдар тудугжулар коллективтериниң өзүп мергежирииниң чылдары болган. Амгы үеде «Главбамстройнуң» объектилеринде тудугнуң 135 салбырлары, 17 трестер болгаш эргелелдер кирип турар. Он бирги беш чылдың бирги чылын бамчылар эки эгелээн: чартык чыл планы 104 хуу күүсеттинген. Бүгү трассага поездилерниң өттүр шимчээшкинин бо беш чылда ажыдар деп СЭКП-ниң XXVI съездизиниң даалгазын БАМ-ның тудугжулары күүседиринге шиитпирлиг.

Төп участокче амгы үеде кол кичээнгейни углаайдырган. Каң шугум Тындадан Усть-Нюкжа станцияда четкен, оортан Чараже углай шөйүлген. Ол участокта орукту коммунист, Күш-ажылдың Кызыл Туг орденниң эдилекчизи Валентин Шпеньковуң удурткан мурнакчы бригада тудуп турар.

ЧУРУКТАРДА: БАМ-ның найысылалы Тында хөй муң чурттакчылыг амгы үениң хоорайы боол хөгжүп орар; В. А. Шпеньковуң комсомолчу-аныяктар бригадазы. Прораб Владимир Юдин (ортузунда) БАМ-га поездилерниң өттүр чоруурун ажыдар турасказ дүлгүүр-биле; бригаданың рельстер салып турары Усть-Нюкжа-Олекма участогунда.

В. МЕДВЕДЕВТИҢ фотолары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Херээженнер чөвүлелдеринде

АЖЫЛ-ИШЧИ БЕДИК ИДЕПКЕЙ-БИЛЕ

Амгы үеде районнарның херээженнер конференциялары болгаш чер-черлерде херээженнер чөвүлелдериниң отчёттуг хуралдары эртип турар. Оон улаштыр октябрь айда республиканың херээженнер съездизин чыылдырар.

Херээженнер чөвүлелиниң ажылында бо чүгүла кампания СЭКП-ниң XXVI съездизиниң соонда бир дугаар эртип турары-биле онзагай. Съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле боттарының организакчы ажылының, он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын күүсединче херээженнерни канчаар мобилизастап турарының дугайын конференцияларга болгаш отчёттуг хуралдарга бүгү талалыг анализтеп чугаалажып турарлар.

ШАЛЫПЧЫ ФРОНТУДА

Мал ажылы — кодээде шалыпчы фронт. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң бо талазы-биле айтышкыннарын күүсединче херээженнерни мобилизастаар дээш Бай-Тайга районнуң херээженнер чөвүлелдери организакчы, политмассалыг улуг ажылды чорудуп турарын херээженнерниң VI район конференциязынга демдеглээн. Аңаа илеткелди районнуң херээженнер чөвүлелиниң даргазы С. Б. Салчак кылган.

Районнуң экономиказының кол адыры — кодээ ажыл-агыйда ажылдап турар 1434 херээженнерниң 552-зи мал ажылында ажылдап турар. Бо чылдың бирги чартыында район күрүнеге эът садарының планын 114,8 хуу, сүттүүн —105,5 хуу, дүктүүн — 2,1 катап ажыр күүсеткен. «Мурнакчы», «Бай-Тал», «Тээли» совхозтар дүк садарының планнарын хуусаа бетинде күүседипкен. Эът, сүт садарының үшкү квартал планын күүседир дээш ажыл-иш черлерде хайнышкынныг. Бо улуг ажыл-ишке херээженнерниң киирип турар үлүү биче эвес.

Чижээ, малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле «Бай-Тал» совхозтуң малчыннары бедик көргүзүглерни чедип алган. Ында төрүүр чүс хойдан-на Билдинмаа Аваат — 112, Татьяна Кара-Сал — 110, Марина Баавыл — 103, Зоя Чычын — 105, Күске Хомушку — 104 хураганны камгалап алган. Совхозта 20 малчыннар төрүүр чүс хойга онаажыр 90—112 чедир хураганны камгалап ап, кызымаккай ажылдаан.

Районда херээженнерниң 9 чөвүлелдери, 4 бөлүктери ажылдап, он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын күүседир дээш чарышче херээженнерни мобилизастаар, оларның культурлуг амыдыралының деңнелин бедидер, корум-чурумну быжыглаар, уруглар кижизидилгезинге оларның харыысалгазын бедидер талазы-биле отчёттуг үеде элээн ажылдар кылдынганын конференцияга илеткелчи болгаш санал бергеннер демдеглээн. Херээженнер ортузунга кижизидилге ажылынга агитквартираларның ролю улуг. Ам районда 85 агитквартиралар дамчыштыр хөй талалыг ажылды чөвүлелдер чорудуп турар.

Чижээ, Бай-Тал суурда аныяк коммунист башкы Ч. Т. Баавыл удурткан херээженнер чөвүлели эрткен чылын болгаш бо чылдың бирги чартыында районда херээженнер чөвүлелдериниң аразында социалистиг чарышка бирги черни алган. Ында бүгү ажылды агитквартиралар дамчыштыр чорудуп турар. Шуптузу 19 агитквартираның 4-ү малчыннарда тургустунган. Агитквартира бүрүзү план ёзугаар янзы-бүрү ажылды чорудуп турар. Концерттерни чоңга көргүзүп, политкичээлдерни эрттирип, темалыг кежээлерни, ак-көк огонёкту организастаан. Херээженнер бо чылын воскресниктерже 25 удаа үнүп, суур чаагайжыдылгазынга киришкен. Мал чеминиң белеткелинге бүгү агитквартиралар аайы-биле киржип, 112 тонна сигенни белеткээн. Бо чөвүлелдиң ажылында бир чаа чүүл херээженнерниң «Хүлүмзүрүг» деп клувун тургусканы болур. Совхозтуң дирекциязы, профэвилел комитеди эң эки 5 агитквартиралар удуртукчуларынга дыштаныылга бажыннары, курорттар баар халас путёвкаларны үндүрүп берген.

Чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле идей-кижизидилгелиг ажылга районда өске-даа агитквартираларның ролюн конференцияга демдеглээн.

— Фермада херээженнер чөвүлелиниң бүгү ажылын клуб чөвүлели-биле бир демниг чорудуп турар. Эмчилер-биле кады лекция, беседаларны организастап, ферманың санитарлыг байдалын, чаагайжыдылгазын хайгаарап турар. Янзы-бүрү бөлүмнерни база организастаан. Картошка, ногаа өстүрер талазы-биле ажылче кичээнгейни салып турар — деп, «Тээли» совхозтуң саанчызы Роза Билчей конференцияга чугаалаан.

«Бедик культурлуг болгаш үлегерлиг корум-чурумнуг суур дээш» социалистиг чарышка районнуң херээженнер чөвүлелдери база идепкейлиг киржип келген. Бо талазы-биле ажылды Бай-Тал кодээ Совет эки тургускаш, эрткен чылдың чарыжынга республикага үшкү черни алган. Аңаа ында херээженнер чөвүлелиниң киирген үлүү база бар.

СЭКП райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизи, районнуң херээженнер чөвүлели чер-черде чөвүлелдерниң ажылын экижидер, ону инициативалыг коммунистер-биле быжыглаар дээш кичээнгей салып келген. Ам чөвүлелдер даргаларының 80 хуузу коммунистер.

Олар партия организацияларының удуртулгазынга даянгаш боттарының ажылын улам сайзырангайжыдып турар.

О. УСПЕНСКАЯ.

ОТЧЁТТАП ТУРА

Эрзин районнуң совхозтар төптеринде, хойжу бригадаларда, фермаларда, район төвүнде албан организацияларда херээженнер чөвүлелдериниң отчёттуг хуралдары когдуунда доозулган.

Булуң-Бажы кодээ Советте, чоннуң амыдырал хандырылгазы комбинадында, хереглекчилер ниитилелинде, дугаары 5 КМК-да херээженнер чөвүлелдериниң хуралдары организастыг, херээженнерниң идепкейлиг киржилгези-биле эрткилээн. Булуң-Бажы, Бай-Даг, Мөрен кодээ Советтерде херээженнер чөвүлелдериниң хуралдарынга бүгү херээженнер киржип, чөвүлелдерниң организакчы болгаш политмассалыг ажылын шүгүмчүлекчи ёзу-биле анализтээн.

Отчёттуг хуралдарга херээжен ажыл-ишчилер ниитиниң малының продуктулуун улам бедидер, кыштаглаашкынга бүгү талалыг белеткенир, херээженнер ортузунга идей-кижизидилгелиг ажылды улам күштелдирер талазы-биле ажыктыг санал-оналдарны киргилээн.

Ол хуралдарга харылзаазының, амыдырал хандырылгазы болгаш садыг, уруглар албан черлериниң ажылынга херээженнер чөвүлелдериниң ролюн бедидериниң сорулгаларын дугуржуп, тускай хемчеглерни ажылдап кылган.

Т. СААЯ.

районнуң херээженнер чөвүлелиниң даргазы.

ДОКТААМАЛ ЧОРУДАР

Кодээниң чурттакчы чонунуң дузаалал ажыл-агыйы сайзырап турар. Олар боттарының артыкшылын чыл бүрүде күрүнеге садып келген. Ийме, Теве-Хая, Алдан-Маадыр кодээ Советтери чондан эът садарын эки организастап турар. Ол черлерниң хамаатылары 23 тонна эътти күрүнеге саткан.

Хорум-Даг, Чыргакы, Баян-Тала, Бора-Тайга кодээ Советтери чондан мал садып алырын эскерзеткен. Хорум-Даг кодээ Соведи бир килограмм-даа эът садып албаан. 1981 чылдың тос айларында районнуң кодээ болгаш хоорай Советтери 810 тонна эът садып алыр планныг турган, ол ажыл күүсеттинмээн. Чоннуң дузаалал ажыл-агыйының продукциязының артыкшылын садып алыр талазы-биле ажылды кодээ Советтер доктаамал чорудары негеттинип турар.

КҮҮСЕДИР

Чадаана автобаазазында чолаачы Сарыг-оол Базыр-Садыевич Сат ай, квартал планнарын тонна-километр талазы-биле ажыр күүседип турар. С. Б.-С. Сатка чедиишкиннер аңаа чедип келбээн. Бүдүрүлгеде хоочуннарның арга-сүмези аңаа улуг дузалыг болган.

Аныяк чолаачының күш-ажылга кызымак чоруу эки түңнелдерге чедирген. Коллектив С. Саттың күш-ажылга үлегерлиин, биче сеткилдиин, техникага камныын үнелеп көргеш, хөй удаа аас шаңналы, өртектиг белектер-биле шаңнап келген.

Ол машиназын кышкы, чайгы үелерниң аайы-биле техниктиг ажаалдазын кылып алыр. Техникага үрелиишкин болдурбас дээш хүн бүрү кичээнгейни салып турар. Эрткен чылдың түңнели-биле аңаа «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп херек демдээн тывыскан.

С. Б.-С. Сат он бирги беш чылдың бирги чылында алган онаалдазын күүседир дээш кызымак ажылдаар сорулганы салган.

Ш. МОНГУШ.

Чөөн-Хемчик район.

ТАЙБЫҢ-КОЛ САГЫШ САЛЫЫШКЫН

Фашизм-биле дайынның бүгү аар-бергелерин чүктеп эрткен совет кижилер улустар аразынга найыралче болгаш нады ажылдажылгаже чүткүлдүг, боо-чепсектерни эңдере бүдүреринге удур идепкейлиг туржуп турар. 25 чыл оюн демдеглеп турар Дайын хоочуннарының совет комитеди бодунуң ажыл-чорудулгазын тайбың дээш демиселдиң чаагай сорулгаларынга турасааткан.

Ол дугайын совет болгаш даштыкы журналистерге Москвага сентябрь 28-те болган парлалга конференциязынга чугаалап турган.

Дайын хоочуннарының совет комитеди СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказын идепкейлиг пропагандалап, совет улустуң болгаш оон Чепсектиг Күштериниң маадырлыг чаңчылдарын хөгжүдеринге салдарын чедирип турар деп, чүве чугаалаанналар демдеглээн. Удурланыышкын шимчээшкининиң делегей федерациязының коллективтиг кежигүнү боол ол бөмбүрзектиң тайбыңга ынакшылдыг янзы-бүрү чыыштарының ажылынга киржип турар.

(СЭТА-ның корр).

ПРОПАГАНДАНЫҢ МАССАЛЫГ ХЕВИРИН САЙЗЫРАДЫР

Ажылчы чоннуң культуразының болгаш ниити билииниң бедээни лекция пропагандазының шынарын экижидеринге чаа негелделерни салып турар.

Массалыг пропаганданың темалыг кежээлер, аас журналдары, лекторий, кинолекторий, чогаадыкчы ужуражылгалар дээн чижектиг хевирлери хүн бүрү чаа утка-шынар-биле байып орар. Лектор кадрларны шилип алырының, оларга дузалаар литература-биле хандырылга, ажылының методиказын шиңгээдип алыры идепкейжээн. Мааңа «Билиг» ниитилелиниң баштаар чериниң болгаш эртем-методиктиг чөвүлелдиң ролю улуг.

Бо чылдың бирги чартыында республикага темалыг 770 кежээлер болгаш аас журналдары, 66 семинар, 27 теоретиктиг конференция эрткен болгаш 20 лекторий, 58 улусчу университет ажылдаан келген. Бир эвес республиканың 268 муң чурттакчы чонунга хамаарыштыр алыр болза бо дээрге ындыг-ла улуг эвес сан-дыр.

Пропаганданың массалыг хевирин шиңгээдип алырының база ону моон соңгаар улам сайзырангайжыдарының ажылын баш удур көрүп каан үр хуусаалыг планын «Билиг» ниитилел организациязының баштаар чери чылдың-на чогаадып кылып турар.

Ниити ажылдар планынга киирери-биле бодунуң ажыл планын болгаш сүмелерин эртем-методиктиг чөвүлелдер баш удур белеткээш эккеп дужаап турар.

СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың даштыкы политиказының пропагандазын сайзырангайжыдары-биле делегей байдалының айтырыгларының талазы-биле доктаамал ажылдап турар лекторийлерни тургузуп, квартал санында хөй кижи киржикчилиг лекцияларны, делегей байдалынга хамаарышкан темага айтырыг, харыы кежээлерин эрттирип турар.

Партия чырыдыышкынының четкилериниң четчелээшкини-биле чергелештир лекторийлерниң, улусчу университеттерниң, кинолекторийлерниң, киноклубтарның ажылының четчелээшкинин кылган. Ол «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр партия өөредилгезин улам ынай сайзырангайжыдар дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга харыы болур.

Чоннуң партия кежигүнү эвес кезээ улусчу университеттерниң системазынга марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренирийнче, лекторийлер, кинолекторийлер болгаш хөй-нити-политиктиг номчулгалар дамчыштыр пропаганданың массалыг политиктиг хевирлеринче хаара туттунар.

Лекторийлерниң, кинолекторийлерниң ажылын республиканың районнарында эртем-методиктиг чөвүлелдер шыңгыы контрольга алган. Чижээлээрге, педагогиктиг билиглерниң пропагандазының талазы-биле лекторийлерниң, кинолекторийлерниң программазын дыңнакчыларының хар-назының, билииниң база тус черниң онзагай байдалын барымдаалап тургускан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери-биле, күш-ажылдың хоочуннары-биле солун утка-шынарлыг ужуражылгалар эрттирери, Совет Армияның хүрээлеңинче уделге чаңчыл апарган. «Кадыкшыл хүнү», «Че-ве, кыстар!», «Че-ве, оолдар!» деп спортчу оюннар доктаамал эртип, аныяктарның кичээнгейин хаара тудуп турар апарган.

Улусчу университеттерниң ажылынче сөөлгү ийи чылда кичээнгей элээн күштелген. Чоокта чаа «1981—1985 чылдарда Одесса областың университеттериниң структуразының болгаш четкилериниң сайзыралының перспективтиг планы-биле» таныштывыс. Ында эртем-методиктиг болгаш организастыг ажылды комплекстиг ёзу-биле көөрүн, пропаганданың доктаамал ажылдап турар хевирлериниң сайзыралы-биле холбаалыг дыка хөй айтырыгларны чогаадыкчы ёзу-биле шиитпирлээрин айыткан.

Бистиң «Билиг» ниитилелиниң баштаар чери планын улусчу университеттерниң чөвүлелдеринге практиктиг дуза кылдыр берип турар.

Республикада ажылдап турар культураның 23 улусчу университеттериниң 30 факультеттеринде 1742 дыңнакчы бар. Олар чурт-шиичилел материалдарын, национал чаңчылдар-биле холбашкан бот-тывынгыр болгаш профессионал уран чүүлдүң үлегерин ажыглап турар. Кичээлдерге бот-тывынгыр уран-чечен коллективтер, чурукчулар, чогаалчылар, шүлүкчүлер, композиторлар киржип турар.

«Билиг» ниитилел организациязы, эртем-методиктиг чөвүлелдер өске хөй-нити организациялары-биле кады национал уран чүүлдү пропагандаларының, ону сайзырангайжыдарының талазы-биле чамдык айтырыгларны шиитпирлээн. Чогаалчылар, шүлүкчүлер, чурукчулар болгаш композиторлар бо айтырыгга боттарының улуг үлүүн киириштирип турар.

Культура министерствозунуң эртем - методиктиг төвүнүң ажылдап кылганы беш чылдарның перспективтиг планында ниити билиг школаларынга, ХПТУ-ларга, техникумнарга, бүдүрүлге черлеринге, албан организацияларга, Культура бажыңнарының баазазынга төөгүнүң болгаш культураның тураскаалдарының факультеттерин тургузарын көрүп турар.

Пропаганданың идейлиг угланыышкыны болгаш шынары сөөлгү үеде бедээн, оон хевирлери янзы-бүрү апарган. Темалыг кежээлер, айтырыглар болгаш харыылар, чогаадыкчы ужуражылгалар кежээлериниң саны көвүдээн. Ол ышкаш үлетпүр, бүдүрүлге, транспорт болгаш тудуг организацияларынга, аныктар ортузунга партияның болгаш чазактың чүгула шиитпирлериниң дугайында хөй санныг лекциялар номчуттунуп турар апарган.

В. И. Ленинниң төрүттүнгени хүнүнден бээр 111 чыл оюнга тураскааткан хөй-нити - политиктиг номчулга аныктар кижизидилгезинге дээштиг салдарны чедирген. Дыка хөй беседалар, темалыг кежээлер, көрүлде-конкурстар «Аныктар ортузунга лекция пропагандазын — партияның амгы үедеги негелдезинге дүүштүр» деп девизтиң адаанга эрткен.

Эртем-методиктиг чөвүлелдерниң хөй кезии лекция пропагандазының тематиктиг угланыышкынын анализтээрин, лекциялар темазын делгемчидип, сайзырадып, пропаганданың массалыг хевирлерин организастаарын уламчылап, чөвүлелдиң хуралдарынга сайгарып турар. Эрге-хоойлу дугайында лекция пропагандазынга немелде — республика солуннарынга «КАИ экраны», «Элээдилер болгаш хоойлу», «Араганың үстүнге чам үнер...» деп рубрикалар-биле материалдар үнүп турар. Ол-ла темаларга телевидение, радио тускай дамчыдылгаларны кылган. Ол ышкаш юридиктиг темага лекциялар соонда кинофильмнер үндүрүп турары багай эвес түңнелге чедирген.

КАИ, вазы четпестер-биле ажыл инспекциязының ажылдакчылары, эзириктер сергедир черниң, прокуратура ажылдакчыларының киржилгези-биле эрткен ужуражылгалар аныктарга дыка дээштиг салдарлыг болган. Сөөлгү үеде профилактика хүннерин эрттирип турары экижээн. Эрге-хоойлу талазы-биле республикада 20 лекторий, 15 кинолекторий ажылдап турар. Оларда хоойлу-дүрүм, сагылга-чурумга болгаш күш-ажылдың социалистиг чурум-сагылгазының, алкоголизмге удур демисел дугайында лекциялар кол черни ээлээн.

Кинотеатрларда «Тоол чурттап чораан», «Келир үениң дайынчызы», «Шуптузун билип алыксап тур мен», «Дириг амытаннар делегейинде», Кым-болурул?», «Чараш чүүлдер делегейинде», «Светофор», «Эзирлер», «Элээдилер болгаш хоойлу», «Атеист» болгаш оон-даа өске киноклубтар ажылдап турар. Бо киноклубтарга лекция, беседаларны «Билиг» ниитилелиниң лекторлары эрттирип келген.

Чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле улуг пропаганда ажылы чорупт турар. Агитквартираларда, агитпелдерге диспуттар, янзы-бүрү темага кежээлер, чаа совет ёзулалдар, чаңчылдар пропагандазы эртип турар.

Республиканың экономиктиг, социал хөгжүлдезиниң аайы-биле, чылдың дөрт эргилдезинде чүгүле ажылдар аайы-биле агиткультбригадаларда лекторлар, эмчилер, амыдырал хандырылга ажылдакчылары-биле кады бүгү-ле бригадаларны, звеноларны, турлагларны кезип, улуг агитас-массалыг пропаганда ажылдарын кылып чорупт турар.

Пропаганданың массалыг хевирлерин организастаар талазы-биле ажылда четпестерни чок деп болбас. Лекторийлерге, кинолекторийлерге, улусчу университеттерге эртем-методиктиг чөвүлелдер четпес дузалап турар. Пропаганданың көргүзүг материалдары, техниктиг херекселдер долу ажыглаттынмайн келген. Дыңнакчыларның эвээш боол турарындан улусчу университеттерге чамдык кичээлдер үстү бээр таварылгалар бар.

Бар четпестерни дарый чайладырының хемчеглерни ап тургаш, пропаганданың массалыг хевирин чогуур деңнелинге чорудары негеттинип турар.

А. АВГУСТОВИЧ.

«Билиг» ниитилелиниң Тыва организациязының баштаар чериниң референтизи.

Бүрү чылдазы

МАССАЛЫГ ШЕФТЭЭШКИН

Бай-Тайга районнуң Шуй ортумак школазының өөреникчилери, башкылары болгаш ажылчыннары эрткен субботада «Мурнакчы» совхозтуң картофель болгаш капустазын ажаажырынга массалыг шефтээшкинни кылган. Ук ажылга 245 кижи киришкеш, 5 гектар шөлдүң ногаазын ажаагаш, оон 13 тонна картофельди, 12 тонна капустаны совхозтуң складынга уруп бергеннер.

Ук ажылга 7, 8, 9 класстарның өөреникчилери идепкейлиг киришкеннер. Өөреникчилер моон-даа соңгаар совхозунга дузалажып, бүрү чыылдазынга киржип, 15 тонна сарыг бүрүнү чыып бээрин хүлээнгеш ажылдап турар.

А. КАНЧЫЫР.

ЭР-ХЕЙЛЕР

Эрзин районда Мөрен ортумак школазының өөреникчилери болгаш башкылар коллективи ниитиниң малынга четчир чемни тургузаар ажылга боттарының улуг-хуузун киирип, бүрү чылдазын идепкейлиг чорудуп турар.

Школаның коллективи 8 тонна бүрү чыыр хүлээлгезин херек кырында 12 тонна ажыта күүсеткен. Ол ажылга школаның үстүкү класстарының өөреникчилери эң идепкейлиг киришкеннер.

Ч. ЧАНЗАНМАА.

НАЙЫРАЛДА КЫЗЫГААР ЧОК

ЧУРУКТА: Моолдуң Араттың революстуг намының үндезилекчизи, 1921 чылда Моолга улусчу революцияның баштыңчызы Сухэ-Баторнуң тураскаалы. СЭТА-ның фотохроиказы. А. ПУШКАРЕВТИҢ фотозу.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ХООРАЙЫ

Дарханны 1961 чылдың октябрь 17-де тудуп эгелээн. Ам ында Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң чурттарының төлээлери — моолдар, орустар, болгарлар, венгрлер, поляктар, чехтер, словактар кады ажылдап турарлар.

МАРН Дархан хооркомунуң бирги секретары П. Болдка бистер ужурашкаш, хоорайның, ооң перспективазының дугайында чугаалап бээрин дилээн бис.

— 20 чыл — төөгүге шоолуг эвес үе-дир, ынчалза-даа бо кыска хуусаада Дархан республиканың эң-не улуг үлетпүр төптериниң бирээзи болу берген — деп, ол бистерге чугаалады. — Ол болза хоорайның ажылчы чоннарының тургузукчу күш-ажылының, акы-дуңма социалистиг чурттарның дузаламчызының үре-түңнели болур.

Дархан хоорайга 16 микрорайон тургустунар, ооң чурттакчы чону чоокку чылдарда 80—90 муң кижи чедер. Орта чаа үлетпүр бүдүрүлгелерин тудар, эргилерин чаартыр, эде кылыр. Үлетпүр институду, агрохимия төвү, студентилер хоорайының комплекизи, бедик гостиница, садыгның болгаш амыдырал хандырылгазының төвү туттунуп турар, удавас ажыглалга кирер.

Бирги секретарь хоорайны кезип, сонуургап көөрүн сүмеледи.

Эрги болгаш чаа Дарханны тудуштуруп турар Найырал проспектизи-биле чоруп ор бис. Мында үлетпүр бүдүрүлгелери мөөңнеттинген. Хоорайның чоргааралы — аныяктарның театры онзаланып көстүр болду. Аңаа ындыг атты тывысканы таварылга эвес, чүге дээрге хоорайның чурттакчы чонунуң 80 хуузу аныяктар, дарханчыларның ортумак назыны 24 хар.

Дарханда ийи микрорайонну туткан, ам ийини тудуп турар. Оларның девискээринде спорт, уруглар шөлдери, магазиннер, кинотеатр, почталар, янзы-бүрү мастерскаялар бар. Хоорайда ниити билигниң ортумак школалары, марксизм-ленинизмниң кежээки университеди, үш техникум, элээн каш профтехучилище бар, ында 10 муң ажыг кижи өөренип турар.

Дарханда үлетпүр бүдүрүлгелер хөй. Аныяк хоорайның бүдүрүлге бүрүзү социалистиг чурттарның улустарының найыралының болгаш акы-дуңмалышкы чоруунуң дугайында чугаалап турар.

В. И. Ленин аттыг чылыг-электри төвү Дарханның индустриязының чүрээ дижир. Ону Советтер чуртунуң техника-экономиктиг дузазы-биле туткан. Ооң-биле кожаланыштыр чылда 70 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн кылыр күчүлүг Октябрь революциязының 60 чылы аттыг бажың тудар комбинат турар. Ону Совет Эвилели моол улуска белек кылдыр берген. Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле кылган бүдүрүлгелер хоорайның үлетпүр продукциязының ниити бүдүрүлгезиниң 80 хуузун берип турар.

Бажың тудар комбинатка моол, совет ажылчыннар, специалистер ажылдап турар. Н. В. Пискунуң удурткан интернационалчы бригаданың ажыл-ижи-биле таныштывыс. Бригада чаңгыс удаа эвес чарыштың тиилекчизи болган.

— Найыралдың хоорайын тударынга, ону чаагайжыдарынга боттарывыстың күш-ажылчы үлүүвүстү киирип турарывыска өөрүп тур бис — деп, Н. В. Пискун бистерге чугаалады.

Электри станциязы-биле дужаалштыр Г. Димитров аттыг алгы фабриказы турар, ону улусчу Болгарияның дузазы-биле туткан. Ооң кылган продукциязы — алгы тоннарны даштыкы чурттар күзелдиг-биле садып ап турар. Оон ырак эвесте чылда 200 муң тонна продукция бүдүрер цемент заводу бар. Чехословакияның дузазы-биле ону кылган. Акы-дуңма социалистиг чурттарның тутканы өске-даа бүдүрүлгелерге чордувус.

Кайы-даа заводка, фабрикага, цехке, бригадага баарга ажылчын, специалист бүрүзү социалистиг чурттарның интернационалчы кады ажылдажылгазының чайынналчак көргүзүү болур Дархан хоорайга ажылдап, чурттаары аас-кежии болгаш улуг чоргаарал деп чугаалап турдулар.

Н. ДАВА.
«Новости Монголии» солуннуң корреспондентизи.

саннар, фактылар

Моол Арат Республика — Төп Азияда күрүне. Ооң шөлү 1565 муң дөрбелчин км, чурттакчы чону 1,64 миллион кижи.

Улусчу революцияның болгаш чурттуң капиталистиг эвес оруктап хөгжүүрүнге шиитпирлиг рольду ойнап турар, МАРН-да 70 муң ажыг кежигүн болгаш кандидаттар бактаап турар.

Чурттуң экономиказында кол черни кадаа ажыл-агый ээлеп турар. Бир кижиге онаалштыр малдан алыр продукция бүдүрер талазы-биле МАР социалистиг чурттарда бирги черде (чылда 150 кг эът, 230 литр сүт, 22 кг дүк).

Революция мурнунда Моолдуң чурттакчы чонунуң бижик-билиглиг 1 хуу турган болза, ам чурттуң дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринде, ССРЭ-де база оон-даа өске акы-дуңма социалистиг чурттарда 40 муң ажыг моол оолдар, кыстар өөренип турар.

МАР-ның ажылчы чону Улус депутаттарының хуралының системазын дамчыштыр чуртту эргелеп-башкарарынга калбаа-биле киржип турар. Араттың Улуг Хуралының сөөлгү чыыжында соңгуткан 13 доктаамал комиссияның кежигүнүнде 156 депутат саналтынып, оларның ниити санының 44,1 хуузу болуп турар. Аймактарның, сумуларның, хоорайларның, районнарның болгаш түс черниң чагыргазында турар төп хоорайларның Хуралдарында 1700 доктаамал комиссияларны тургускан. Ында 14900 депутаттар бактаап кирген.

Чыткаш эмнедир эмчи дузазы эрги Моолга чок турган. Ам 10 муң кижиге 105 орун, 23 эмчи, 78 ортумак эртемниг медицина ажылдакчылары бар болуп турар.

Хүн бүрү 40 солун, 29 журнал үнүп, өг-бүле бүрүзү 5-теп ээзэш эвес чагылганы ап турар. Республикада 1100 ажыг библиотека болгаш номчулга залдары бар. Чылда 7 млн. ажыг экземплярлыг 600 номну парлап турар.

МАР биле ССРЭ-ниң аразында кады ажылдажылга чедиишкинниг уламчылавышаан. ССРЭ-ниң дузаламчызы-биле республиканың улус ажыл-агыйының бүгү-ле адырларында 250 хире объектилер туттунган. Ынчангаш МАР-ның бүдүрүлге фондузу сөөлгү чылдарда 1,7 катап улгаткан.

1981—1985 чылдарда бистиң чуртувустуң киржилгези-биле МАР-та 342 объектилерни тудар база чаартыр. Чурттуң экономиказының хөй янзы адырларының ажылының шынарын бедидер сорулгалыг 43 хире аңгы-аңгы программаларны, ажылдарны эде кылыры көрдүнген.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ДЕЛЕГЕЙДЕ БОЛУУШКУННАР ДОПЧУЛАЛЫ

1. Быжыг тайбың дээш

Эрткен неделяның болуушкуннары Совет Эвилелиниң делегейниң политиктиг байдалын кадыкшыдарынче угланган чайгылыш чок шынчы политиказының чаа чырыткыланчак бүзүредилгези, душкүрлүг чорукту чавырылдыларының, чепсегленииишкинниң дужүрериниң болгаш күрүнелер аразынга тайбың кады ажылдажылганың херээнге бистиң чуртувустуң алызындан шынчызының бүзүредилгези болган. КНО-нуң Кол Ассамблеязының индириндеги 155 чурттарның төлээлекчилериниң мурнунга чүве чугаалап тура, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко Совет күрүнениң СЭКП-ниң XXVI съездизинге улам ыңай хөгжүп сайзыраан тайбыңга ынак ленинчи даштыкы политиктиг угланыышкынын бирден бирээ чокка тода чуруп көргүскен. Делегей амыдыралының бүгү черде калбак нептерээн кол өзек айтырыгларын дугайты тудуш холбаалыг бир өөр саналдарны ол съезд кедүргени билдингир болгай. КНО-нуң Кол Ассамблеязының амгы сессиязынга ССРЭ-ниң делегациязының киргени чаа совет саналдарның өзээ харын ол болган.

Ядролуг чепсекти бир дугаарында ажыглапкан күрүнени болгаш күрүне ажылдакчыларын кижи төрелгетенге удур эң аар немиг үүлгедигни кылган кылдыр шиитпирлиг чарлаптар Декларацияны Кол Ассамблея хүлээп алган турарын Совет Эвилели саналдаан. Ядролуг чепсекти эндере бүдүрерин шеглээн турар болгаш ак сеткилдиг база дең эргелиг чугаалажыышкыннарның аргазы-биле, дем каткан күжениишкиннер-биле ону ыяап-ла чедип алган турар ужурлуг деп Декларацияның төлевилелинде онзалап демдеглээн.

ССРЭ-ниң тайбың саналдарын бүгү делегейде калбаа-биле үнелеп көрген, ол саналдарда «делегей байдалын кадыкшыдар, дайын кыжаныын чайладыр» деп чүткүл сиңниккен деп, Чехословакияның «Руде право» солуну бижээн. «Совет саналдар бүгү кижи төрелгетенниң ылыктыг күзел-чүткүлдеринге тааржыр. Олар ядролуг дайынның кыжаныын болдурбазынче угланган» деп, АДР-ниң даштыкы херектер министри Ш. М. Дост демдеглээн. Стратегтиг ядролуг боо-чепсектерни кызыгаарлаар дугайында АКШ-биле чугаалажыышкыннарны дагын эгелээринге Совет Эвилели шагда-ла белен. ССРЭ АКШ-биле удурланыштыр туржурунче эвес, харын ажыл-херекчи кады ажылдажылгаже чүткүл салып турар деп, Кипрниң «Харавги» солуну айыткан. «Совет даштыкы херектер министри бодунуң чугаазының кол кезиин боо-чепсекти кызыгаарлаарының өйү келген эң чугула айтырыгларынга болгаш чепсегленииишкинни дүжүрериниң талазы-биле чугаалажыышкыннарга тураскааткан деп, Лондонуң «Таймс» солуну демдеглээн.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязынга Совет Эвилелиниң киирген чугула боттуг саналдары бүгү-ниити тайбынны быжыглаарынче угланган — делегейниң депшилгелиг хөй-ниитизиниң санал-оналы шак ындыг болуп турар.

2. Күш-ажылчы Американың удурланыышкыны

«Кижилерниң төлептиг чурттаар эргезин казып турар бо администрациядан шуут-ла хөңнүм калды! Дайын сорулгаларынга акша-мөңгүн бээрин көвүдеткеш, чоннуң херегледеринге төлевилелдерни кызырып турар бо администрациядан шуут-ла хөңнүм калды!» деп, АКШ-тың ужар чүүл диспетчерлериниң профэвилелиниң удуртукчуларының бирээзи С. Уэллерт Рейганның администрациязының политиказынга удурланыышкынның Вашингтонга болган аажок улуг чыскаалынга медеглээн. 30 чылдарның эгезинде «аш-чут маршыларының» үезинден бээр чартык чүс чыл дургузунда американнарның мындыг улуг чыскаалын чурт көрүп көрбээн деп, «Вашингтон пост» солун мининип бижээн.

Ак бажыңның амгы «ээзи» эрге-чагыргага сес хире ай туруп келген. Чаңгыс-даа америк президент мындыг кыска хуусааның дургузунда бодунуң чонунуң мындыг улуг килеңнээшкинин кажан-даа «чедип ап көрбээн», ынчалзажок администрацияларның чаңгызы-даа американнарның калбак массаларынга удур мындыг улуг хемчээлдиг дайынны кажан-даа чорудуп көрбээн. Вашингтоннуң амгы хартаачыларының кылып турар чүүлдери база кажан-даа туруп көрбээн чүүлдер боор турар: шериг чарыгдалдары база кажан-даа туруп көрбээн түңге—чоокку беш чылда 1,5 триллион доллар чедер болгаш социал программаларны кажан-даа туруп көрбээнинге чедир кызырар.

Социал страхованиениң туруп келген 46 чылдарының дургузунда чаңгыс-даа президент олче мынчалдыр халдап диттигип көрбээн деп, пенсионерлерниң национал чөвүлелиниң удуртукчузу Дж. Клейман медеглээн. Назылап кырааннарга болгаш аарыг кижилерге күрүнеден берип турган көпеек шиитэ четпес чүве ам шуут эстип калыр. Өөредилгеге чаактың акша төлевилелдерин аажок кызырганы болгаш профессионал өөредилгениң күрүне программазын узутканы миллион-миллион оолдарның болгаш кыстарның «хүн адаанга боттарының туружун» тып алыр дээр сөөлгү идегелдеринден база чүү-даа артпаан. Сентябрьның чүгле баштайгы чеди хонуунда безин күш-ажылдың америк биржаларында ажыл тып алырын манаан кижилерниң санынга 62 муң кижи немешкен. Экономиктиг аргалар талазы-биле консультативтиг чөвүлелдиң сан-медээлерин ёзугаар алырга, кедергей түреңги чурттап орар американнарның саны ам 25 миллион кижи болуп турарындан Рейганның политиказының түңнелинде 55 миллион кижи чедер. Дагжыларның каттышкан профэвилелиниң даргазы С. Черчинниң сөстерин ёзугаар алырга, «ядыыларның күзели-биле байларны улам байыдып турар бодунуң программазы дээш Рейган кедизинде барып харыылаар апаар».

Вашингтонга болган чыскаалды, ол ышкаш сөөлгү хүннерде Лос-Анджелеске, Сан-Францискога, Денверге болгаш АКШ-тың өске-даа хөй-хөй хоорайларынга болгулаан массалыг чыскаалыышкыннарын тайылбырлавышаан, америк парлалга эрткен неделяның болуушкуннары бөдүүн кижилерниң президентиге бүзүревес чоруунуң кедергей улуг көргүзүү болган дээн. Вашингтонга чыскаалдың киржикчилери ажылдаар черлерде туруштарны диптер аразынга ужугар «МХ» дээр ракеталар болгаш суг адааның ядролуг чепсек чүдүрген «Трайдент» хемелери ээлеп турар чорукту, а школалар орнунга массалыг узуткаашкынның боо-чепсээниң чаа хевирлерин эндерилдирип турар чорукту сагыш амыр көрүп олуруп шыдавазын шуут медеглээн.

Вашингтонга чыскаал Рейганга удур калбак эвилелдежилгениң тургустунарының эгези болган кылдыр АКШ-та санап турар, соңгулда үезинде Рейганны деткип турган кижилер безин ол эвилелдежилгеде кирип турар.

3. Чүге чорааныл?

Великобританияның камгалал министри Дж. Нотт баштаан англи шериг делегация эрткен неделяда Египетке болгаш Иорданияга чораан. Ол барыышкын чамдык чылдагааннар ужурунда политиктиг хайгаарачыларның кичээнгейин бодунче хаара туда берген.

Ноттуң ол барыышкыны хамыктың мурнунда чүнү көргүскенил дээрге, Великобританияның консервативтиг чазаа Чоокку Чөөн чүкке араб улустарның национал-хосталгалыг демиселиниң согуушкуннарының уламындан чидирген экономиктиг болгаш шериг туруштарын бодунга дедир эгидип алыр дээр идегел-биле идепкейлиг базымнарны кылып турарын көргүскен. Египет улустуң хамаарышпас чорук дээш он-он чылдар уламдыккан шудургу демиселиниң түңнелинде сөөлгү англи солдат 1956 чылда Египеттиң девискээрин каггаш чоруур ужурга таварышканы билдингир болгай. Ур үениң дургузунда чурт хамаарышпас чоруктуң байдалдарынга хөгжүп келген болгаш англи эжелелдиң үези ол кавы девискээрге кажан-даа эглип келбес кылдыр сагындырар турган.

Ынчалзажок бөгүнгү Египетте мырыңай өске байдал тургустунган. Садаттың араб делегейде чааскаанзыраан ёзу-чуруму египет улустуң дерзин дайзыннарындан —Израильдиң сионистеринден болгаш АКШ-тың империалистеринден дузаны база деткимчени эреп турар апарган. Бодунуң биеэки ээлери-биле— дарлал-мөлчүгделиниң дугайы Чоокку Чөөн чүкте ам-даа уттундурбаан колонизатор күрүне-биле сүлчээлежиринге ол база белен.

«Аль-Ахрам» солуннуң дыңнатканын ёзугаар алырга, Каир биле Лондон англи танкыларны Египетке садарының дугайын, артиллерия боолары болгаш дайынчы өске-даа техниканы кады бүдүрериниң дугайын дугуржуп алган. Египетке бодунуң боо-чепсектерин садарын Лондон ол чуртка болгаш Чоокку Чөөн чүктүң өске-даа чурттарынга нептерел, быжыгарынга ажыглаар деп кордал салып турары англи-египет чугаалажыышкыннарның утказындан илдек апарган.

Англи шериг делегацияның Иорданияга барыышкыны «Хок» дээр англи реактивтиг шуургедекчи бомбардировщиктерни Амманга садар дугайында, иордан чепсектиг күштерниң шериглерин Англияга өөредир дугайында дугуржуушкун-биле доозулган. «Нимрод» дээр хайгылчы самолёттарны Сауд Аравиязынга садарынга Лондоннуң белениниң дугайын база Нотт медеглээн. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, Чоокку Чөөн чүктүң чамдык чурттарының удуртукчуларын төөредир англи ажык кидин-түлүк чоруп турар.

Ол кавы девискээрге бодунуң туруштарын быжыглап алыры-биле чергелештир Великобритания ол черлерде боттарының шериглерин база өстүрүп турар. Перси мугулдурунда болгаш Оожум океанда англи шериг корабльдериниң улуг отряды шагда-ла чеде берген. Аанда англи эвилелчилерге амгы үениң боо-чепсектерин хөйү-биле садып турар.

В. МАТЯШ,
П. ШЕВЕЛЕВ,
Ю. ЛОПАТИН.
(СЭТА).

Америк хөй-ниитиниң удурланыы

АКШ-тың депшилгелиг хөй-ниитизи Тель-Авивтиң Ливанга удур боо-чепсектиг хөделиишкиннеринге удурлайып, сионисчи ол күрүнеге бүгү талалыг деткимчени көргүзүп келген АКШ-тың чагырыкчы бөлүктерин шиитпирлиг буруудадып турар.

ЧУРУКТА: КНО-да Израильдиң төлээлериниң чанынга болган чыскаал киржикчилери.

АП-СЭТА-ның фотозу.

АЖЫЛЧЫ ЧОННУҢ ЭРГЕ-АЖЫЫ ДЭЭШ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.). АКШ-тың Коммунистиг партиязының тургустунганындан бээр 62 чылынга тураскаатkan байырлыг хурал болган. Партияның удуртукчулары болгаш анаа кежигүннери, депшилгелиг хөй-ниитиниң төлээлекчилери, аныяктар шимчээшкининиң активчилери анаа киришкен. АКШ-тың Компартиязының Национал даргазы Г. Уинстон чыылганнарның мурнунга чүве чугаалаан.

Партияның тургустунганы америк ажылчы чоннарның кайгамчык улуг чедиишкини, Улуг Октябрьның эгелээни төөгүлүг чорудулганың дүрүм ёзугаар түңнели болган деп, ол демдеглээн. АКШ-тың Коммунистиг партиязы кедергей аар уржуктарлыг бергелер болгаш шаажылалдар тура-даа, Каттышкан Штаттарның ажылчын ангызын база бүгү ажылчы чоннарны капиталистиг дарлалдан хостаар дээш эгезинден бээр эрес-шыдамыккай база этиинге чедир бердинген демиселди чорудуп келген болгаш чорудуп-даа турар деп, Г. Уинстон чугаалаан.

Монополияларның шавар халдаашкыннарынга удур, реакцылыг күштерге, расизмге болгаш милитаризмге удур, социал, политиктиг болгаш экономиктиг чөптүг чорук дээш ажылчын шимчээшкининиң улуг кодурлуушкунунуң байдалында бодунуң 62 чылдыг биетиң партиявыс уткуп, демдеглеп турар-дыр деп, АКШ-тың Компартиязының Национал даргазы айыткан.

Америк коммунистер боттарының чедиишкиннеринге база ажыл-чорудулгазынга чоргаарланып болур болгаш чоргаарланыр-даа ужурлуг деп, ол демдеглээн. Социал хосталга дээш, расизмге болгаш ажыл чок чорукка удур, херээженнерниң дең эргези дээш, империализмге удур, бүгү делегейге тайбың дээш демиселге, профэвилел шимчээшкининге америк коммунистер шиитпирлиг рольду ойнап турар.

Р. Рейганның администрациязының милитаристиг, антисоветтиг политиказын Г. Уинстон шыңгыы шүгүмчүлээн болгаш ол политикага удур АКШ-тың депшилгелиг база тайбыңга ынак бүгү хөй-ниитизиниң күштерин уламна сырый эвилелдээриниң эргежок чугулазын онзалап демдеглээн. АКШ-тың амгы администрациязының сарыыл чок дайынзырак чоруунга ойтур шавыышкынны чогуур үезинде бербес болза, ол политика кедергей халаптыг уржуктарлыг болур ийик деп, ол айыткан. Пентагонга берип турар чүс-чүс миллиард долларны харын тайбың сорулгаларга ажыглаар ужурлуг деп америк коммунистерниң санап турарын ол медеглээн.

Американың Каттышкан Штаттарынга социал депшилге дээш демисел тайбың дээш, боо-чепсекти дүжүрер болгаш делегейге дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар дээш демисел-биле тудуш холбаалыг дээрзинге бүзүрээр бис деп, Г. Уинстон медеглээн.

П. МИКУРИН.

АНТИИМПЕРИАЛИСТИГ ТРИБУНАЛДЫ ТУРГУСКАН

МАНАГУА. (СЭТА-ның корр.). Латин Американың антиимпериалистиг трибуналының тургузукчу хуралы Никарагуаның найысылалынга доозулган. Латин Американың 30 чурттарындан сураглыг күрүне болгаш хөй-ниити ажылдакчылары ол хуралга киришкен.

Түс черде чаа турустунган организацияның кол сорулгазы — америк империализминиң болгаш ооң контролюнда чалча болгаш диктаторжу ёзу-чурумнарның үүлгедиглериң, а ол ышкаш оларның чажыт шпион албан черлериниң үрегдекчи хөделиишкиннерин илередири болгаш буруу шавары болуп турар деп делегаттарның хүлээп алган документизинде айыткан.

Боо-чепсектерни хемчээл чокка эндере бүдүрүп, нейтроннуг чепсекти долу хемчээлинге бүдүрер дээн кем-буруулуг шиитпири дээш АКШ-тың администрациязын Латин Американың антиимпериалистиг трибуналы шиитпирлиг буруу шапкан. Амгы америк администрацияның ол хөделиишкиннери ядролуг халапка делегейни чедирги дег айыылдыг. Ынчангаш бүгү кижи төрелгетенге удур ол өнчүк-чөңгээге ойтур шавыышкынны бээри, тайбыңны камгалаары амгы үеде кажангызындан-даа артык эргежок чугула болуп турарын хуралдың бүгү киржикчилериниң бир эп-сеткилдиг түңнелдиг деп көрген резолюциязында демдеглээн.

Эң-не реакцылыг ёзу-чурумнар-биле чоокшулажырының угланыышкынын боттандырып турар Кыдат чагырыкчыларының политиказын документиде база буруу шапкан. Вьетнам Социалистиг Республикага удур Кыдаттың соксаал чок кыжаныышкыннары, Вьетнамның кызыгаарларын каржызы-биле үреп турары делегейниң ол районунга тайбың херээнге айыылды тургузуп турар.

АКШ-тың талазындан экономиктиг бүзээлээшкинни, өнчүк-чөңгээлерни болгаш коргудуушкунну Хосталга ортулуунга удур чорудуп тураа-даа, келир үезинче бүзүрелдиг көрүп турар куба улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазын делегаттар илергейлээн.

Шыңгыы демиселдиң түңнелинде бодунуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун чедип алгаш, депшилгелиг социал-экономиктиг чаартылгаларны ам боттандырып турар Никарагуаны база Гренаданы шиитпирлиг деткип турарын документиде айыткан.

Америк империализмге даянган диктаторжу ханныг өлүрүкчү ёзу-чурумнарга удур чепсектиг демиселди чорудуп турар Сальвадорнуң болгаш Гватемаланың улустары-биле эп-сеткил каттыштырылгазының дугайында хуралдың киржикчилери медеглээн.

Пиночеттиң фашистиг диктатуразынга удур, чуртка хосталганы болгаш демократияны катап тургузар дээш демисежип турар Чилиниң антифашистиг, демократтыг болгаш патриотчу организацияларынга байыр чедирген чагааны делегаттар чоруткан.

Чилиде, Гаитиде, Парагвайда, Уругвайда болгаш өске-даа чурттарда политиктиг хорутдатканнарны доп-дораан хостаарын Латин Американың антиимпериалистиг трибуналы негээн.

Чаа организацияның күүсекчи комитедин хуралга тургускан. Никарагуаның политиктиг сураглыг ажылдакчызы Хавиер Чаморро күүсекчи комитеттиң даргазынга соңгуткан. «Суверенитет» деп журнал Латин Американың антиимпериалистиг трибуналының парлалга органы болур. Ооң бирги номери бо чылдың октябрьның эгезинде парлаттынып үнер.

Трибуналдың дараазында хуралын келир чылдың бирги чартыында Панамага чыылдырарын шиитпирлээн.

Б. ЩЕРБАКОВ.

Индияның ИХМ-ниң дыңнадыы

ДЕЛИ. (СЭТА). Ладакх районунга индий девискээрже кыдаттарның шургуп кирип турганының барымдаазын Индияның Даштыкы херектер министерствозунуң төлээлекчизиниң ылап бадыткааның чазак бөлүктеринге чоок «Нэшнл геральд» солун бижээн.

Кыдат шериг кезектери ол районче чүгле шургуп кирген эвес, харын база анаа кыдат тукту азып турганын «Стейтсмен» солун дыңнаткан. Пекин 1962 чылда-ла чүгле Ладакхка безин 12 муң дөрбелчин миль индий девискээрин эжелеп алганын ол солун сагындырган.

ЫРЫ, ШҮЛҮК ЧАҢГЫЛАНГАН

Самагалдай суурда агитквартиралар хөй. Олар чурттакчы чон ортузунга агитация-массалыг ажылдарны план ёзугаар кылып чорудуп турар. Уруг-дарыг кижизидилгезиниң талазы-биле, культура-массалыг болгаш сезоннуг ажылдар үезинде кижилерни организастаары дээн чергелиг янзы-бүрү ажыл-херектерни девискээр аайы-биле чорудары чиик болгаш эптиг.

Бо талазы-биле № 11 агитквартираның (даргазы Александра Оюн) ажылы багай эвес. Чүгле культура-массалыг ажылдар талазы-биле безин чамдык солун, боттуг чүүлдерни кылгылаан. Дайын болгаш күш-ажыл хоочуннары-биле, культураның ат-сураа алгый берген ажылдакчылары-биле ужуражылгаларны эки организастап турар. Чижээ, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы, ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң кежигүнү Б. Дупчур, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи, бот-тывынгыр композитор Б. Каң-оол болгаш «Тес-Хемниң чалгыглары» чечен чогаал каттыжышкынының чамдык киржикчилери-биле № 11 агитквартирага хамаарышкан чурттакчыларның ужуражылгазы чоокта чаа болуп эрткен.

Б. Дупчур — даш чонукчузу. Бежээте ол кандыг-кандыг делгелгелерге киржип турганын, чедиишкиннерин, ам Эрзин суурда даш чонарынга чээрби хире бичии уругларны өөредип турарын чугаалап берген.

Бот-тывынгыр композитор Б. Каң-оол чүс чыгам ырны бижээн, ооң ырлары чон ортузунда тарап нептерээн. Ол бодунуң чогаадыкчы ажыл-амыдыралын чугаалап берген соонда ыраажы Ю. Демек ооң «Төрээн Хемим», «Хадынчыгаш» болгаш «Салгынчыгаш» деп ырларын кежээниң киржикчилеринге аянныг, чараш ырлап бараалгаткан.

«Тес-Хемниң чалгыглары» чечен чогаал каттыжышкынының удуртукчузу Т. Тоюнду ооң ажылын, ында чечен чогаалга сонуургалдыг, харын, ылаңгыя шүлүктерни шенеп бижип эгелей берген чамдык аныяктарның адын адап таныштырган. Каттыжышкынның киржикчилери Ч. Өөлет болгаш өскелер-даа боттарының чаа бижээн шүлүктерин чыылганнарга номчуп берген.

Ол кежээге коллуунда ук черниң авторларының ыры, шүлүктери чаңгыланып, чаңгыс чер чурттугларының чоргааралын болгаш сонуургалын хайныктырып турган.

М. ТИРЧИН.
Тес-Хем район.

КОЛХИДАНЫҢ САЙЗЫРАЛЫ

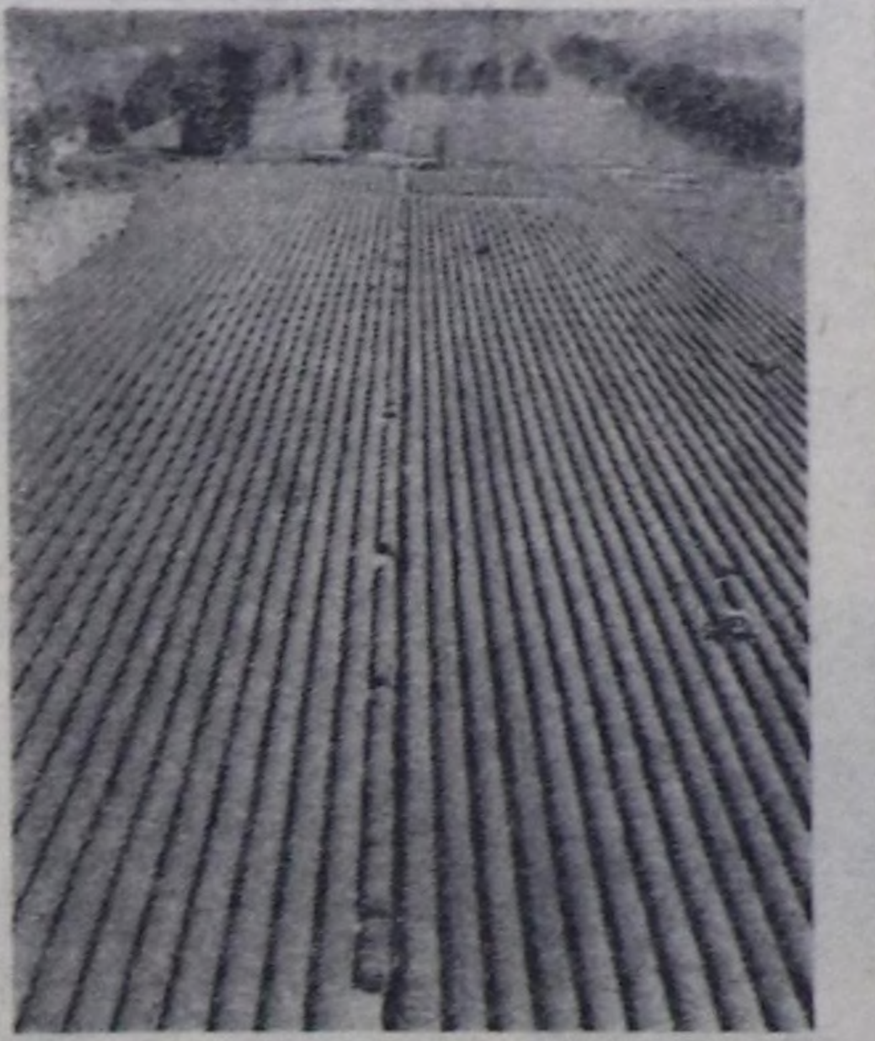

Зугдид районнуң Октомбери суурнуң колхозунга кедээ ажыл-агый ажыглалынга мелиораторлар 800 гектар тулаалыг черлерни кевирип берген. Ында мандариннерниң болгаш лимоннарның плантацияларын тургузуп эгелээн. Колхида оргулаажынга бо беш чылда ниитизи-биле 35 муң гектар черлерни кевирип, ажыглалга киирери көрдүнген.

Коллуунда даглар-биле шыптынган Грузияга субтропик агаар-бойдустуг Колхида шынаазының тулааларлыг черлерин ажыглалга киирери онзагай ажыктыг болур.

Тулааларның болгаш шырыштарның турган черлеринде шай, цитрус плантацияларының, кат-чимистиг садтарның, ногаа шелдериниң чоогунда чаа совхозтарның чаагайжыды туттунган суурлары көстүп келген.

ЧУРУКТАРДА: Хоби районнуң Квалони суурнуң колхозунуң тулаалар орнунда естүрген шай плантациялары; Хоби суурнуң Культура бажыңының «Колхида» ыры-хөгжүм ансамбли.

И. ЧОХОНЕЛИДЗЕНИҢ фотолары.
СЭТА-ның фотохроникаазы.

Чаа кино

КЕЛИР ҮЕЗИНГЕ БҮЗҮРЕЛДИГ

Каргыс-дерзии хаан чазаанга базындырып дарлаткан Россияның түреңги чонун, ылаңгыя ажылчын ангыны, чаныш-сымыш чок демиселче эвилелдээр, күштерни мөөңнээриниң хереэнге ажылчын солуннуң улуг ужур-дузазын ылап өттүр билгеш, В. И. Ленин чажыт байдалга ажылдаар парлалганы организастаарын Л. Б. Красинге дааскан турган.

Хоочун большевик бо чугула политиктиг ажыл-херекке грузин революсчуларны киириштирип, Москваның Эзим кудумчузунда мырынай-ла Бутыр кара-бажыңының кожазы бажыңның шалазының адаанга чажыт типографияны тургузуп алган. Хайлыг, ол бажыңның дужунда полиция салбыры база турар, ынчангаш серемчилел күштүг болбастың аргазы чок; чытчы ыттар ышкаш шивишкиннер удаа-дараа кээп, үжээшкиннерни безин кылгылаар, ынчалзажок чажыт революсчу парлалга ажылынга дуржулгалыг грузин эштер ол-бо куулдуруп, быдап турган, соругдаан ажылын үргүлчүлеп турарын көрүкчү магадаар-даа, аңаа чоргаарланыр-даа.

В. И. Ленинниң чоок эжи Леонид Борисович чажыт типография ажылдакчылары-биле быжыг харылзааны тудуп, «Ажылчын» солунга чугула политиктиг чүүлдерни парладып, муң-муң ажылчыннарны революстуг демиселче кыйгырып, хаан чазааның улус чонга удур политиказын сойгалап турар.

Тайылбыр пропаганда ажылының ачызында караа чыраан, кулаа дыңмыжы апарган 1905 чылдың революсчу демиселинче көдүрлүп үнген ажылчыннарның оңгу-баррикадазы Москваның кудумчуларынга тургустунгулаан, ынчангаш ангының өжээнниг демисели эгелээр. Күш деңнезинден 1905 чылдың баштайгы революциязы ынчан бастырза-даа, революсчу чажыт типография бодунуң сорулгазын күүседип шыдаан, чүге дээрге бирги орус революцияның дуржулгазынга даянгаш пролетариаттың гениалдыг баштыңчызы В. И. Ленин 1917 чылда Октябрьның социалистиг Улуг революциязын тиилелгезинге чедир удуртуп шыдаан дээр бодал көрүкчүнүң угаан-медерелинге артар.

Сураглыг совет драматург Георгий Мдиванинин чогааткан бо революсчу идейлиг, политиктиг ужур-уткалыг интернационалчы кинозунуң аныяк-өскенге кижизидилгелиг ролю улуг, ында чажыт типография ажылчыннары хып дээн чалыы чараш грузин оолдарның рольдары эң солун хандыкшылдыг күүсеттингенин аныяк көрүкчү каждан-даа утпас. Каргыс шагдаа полковниги Чумаков чеже-даа дошкуураза, кажарлаза, чимис аймаа садытлаар бажыңның адаанда кудук дамчыштыр кирер эжиктиг чажыт парлалга черин ол тыппаан, ол хейде-ле шыжыгып хорадап өжээргээринге өйлежир.

Бирги орус революцияның 75 чылынга тураскааткан «Эзим кудумчузунда бажың» деп бо кайгамчык реалистиг кино-чурук Чили, Уругвай болгаш өске-даа чурттарда чажыт байдалда демисежип турар коммунистерге база-ла кичээндириг, өөредиг болур боор дээр өөрүнчүг бодал көрүкчүнүң сеткилинден ыравас.

С. САНДЮ.

МЕРАНОДА СӨӨЛГҮ БЕЛЕТКЕЛДЕР

МЕРАНО. (СЭТА-ның тускай корр. А. Рошаль).

Шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги чери дээш маргылдаа болур «Сальвар» деп конгресс-залды делегей чемпиону Анатолий Карпов кичээнгейлиг сонуургап көрген, оон соонда... залды шоочалап каан. Чамдык ажылдар эчизинге чедир ам-даа кылдынмаан, ынчалзажок организакчыларның кызымаккай ажылдааны илдең болган.

Моон мурнунда Багиога болган ындыг маргылдааның үезинде шыдыраачылар шыңгыы ангылаан өрээлдерлиг, чүгле оларның кирер, үнер эжиктерлиг турган. Амгы маргылдаа болур өрээл ындыг эвес. Маргылдааның киржикчилериниң дыштаныр черлерин сценаның ийи талазында ангылай тускайлаан. «Азыгланчак өрээлдерде» диваннарны салган, бичежек соодукчулар база бар (кофе азы шай херек болза, олар судьяларны дамчыштыр чагыдып алыр), маргылдаа үезинде кым мурнап көжерин көргүзер телемониторлар ажылдап эгелээр... Маргылдаа болур столдуң кырында хары угда үш телекамераларны тургускан. Маргылдааның парлалга төвүнде журналистерниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны база тургускан.

Журналистер корпузу бодунуң составының талазы-биле чаңгыс аай эвес, а янзы-бүрү характерлиг. Чижээ, Латин Американың «Кларин» деп эң улуг солунун сураглыг Мигель Найдорф төлээлеп келген. Аргентинаның 72 харлыг ол гроссмейстер шыдыраачызы хөглүү кончуг баштактанып, А. Карпов шыдырааның агы азы каразы-биле баштай ойнап эгелээрин баш бурунгаар «өттүр» сөглээн турар. ТАНИГ-тиң корреспондентизи, делегей судьязы Божидар Кажич баштактанып, баш бурунгаар «өттүр» сөглевейн турза-даа, амгы делегей маргылдаазын кедергей сонуургап турар.

Италияның төп болгаш чер-чер солуннарында хөй чүүлдерни маргылдаага хамаарыштыр парлап турар. Чижээ, делегей чемпиону А. Карповтуң назы-хары херек кырында оон-даа аныяк боор деп солуннар бижээн (делегей чемпиону 30 харлыг Анатолий Карповту көөрге — шынап-ла үжен хар четпээн, аныяк кылдыр көстүр, Анатолийниң болгаш Ирининиң уруглары ийи: оглу удавас ийи харлаар, уруу бир харлыг).

Маргылдаа болур черни организастаан кижилерге делегей чемпиону дыка эвилең болган, оларга чугула сүмелерни берген. Организакчылар аңаа өөрүп четтиргенин илергейлээн. Маргылдааның эгелээр хүнүнге чедир бүгү-ле чүүлдерни бүрүн кылырын, харын-даа агаар-бойдус эки болурунга хамаарыштыр сагыш салырын конгресс-залдың ээлери аазаан.

Делегей маргылдаазын сонуургап көөр дээш аалчыларның келирин бүргег агаар, хаттыг чаашкыннар-даа моондактаваан. Курорт хоорайның доктаамал чурттакчыларының саны 30 муң кижи, а маргылдааны сонуургап келгеннерниң саны ооргаа ийи катап хөй болган.

Шыдыраа талазы-биле делегей маргылдаазының өске киржикчизи Корчнойга база багай эвес байдалдарны тургускан. Бети-ле дээрге — ооң эң чоок 12 кижилери ону үдеп келир.

Олимпий оюннарының келир үези дээш

БАДЕН-БАДЕН. (СЭТА-ның тускай корр.). Олимпийжи XI конгрессте олимпийжи оюннарның келир үезиниң дугайында чугаа боол турар. Бүгү делегейниң ол кайгамчыктыг спортчу байырлалдары келир үеде чогум кандыг болурул?

Национал олимпийжи комитеттерниң өмүнээзинден ССРЭ-ниң Олимпийжи комитединиң даргазы С. П. Павлов сөс ап, чүве чугаалаан.

Национал олимпийжи комитеттерниң санал-оналын илеретпишаан, ол олимпиадаларны ажыдарының болгаш хаарының-даа, тиилекчилерин шаңнаарының-даа үезинде оларның төлээлээн чурттарның туктарын көдүрүп, гимнерин күүседириниң-даа чаңчылдарын хевээр арттырарынче кыйгырган.

НОК-тарның болгаш делегейниң спорт каттыжыышкыннарының удуртукчулары «Олимпийжи оюннарның келир үези» деп тема талазы-биле санал бергеш, олимпийжи шимчээшкинни улам калбартып, олимпийжи байырлыг ёзулалдарны хевээр аттырарының чугулазының дугайын чугаалап турганнар.

КҮСКҮ КӨРҮЛДЕ

Күскү үеде орукка транспорт озал-ондактарының саны көвүдей бээрин статистика херечилеп турар. Күскү үе дээрге чаъс-чайык, ел хар, малгаш, тайгак-тыр. Автомашинаны башкарары, кудумчуну кежери бергедээр. Чогумна ынчангаш ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозунуң КАИ-ниң Кол эргелели октябрь-ноябрь айларда орук шимчээшкининиң озал-ондак чок чоруунуң күскү бүгү-эвилел көрүлдезин эрттирип турар.

Чурттуң ангы-ангы девискээрлеринге — агаар-бойдустуң байдалдарындан хамаарыштыр — күскү көрүлде аңгы-ангы хуусааларда эртер болгаш бир ай дургузунда уламчылаар. Ооң сорулгазы — машиналарны болгаш оруктарны күскү-кышкы үеге ажыглаарынга белеткээри болур. КАИ-даа, автотранспорттуң-даа, оруктарның-даа ажылдакчылары хөйнү кылыр ужурлуг. Күскү үелерде муң-муң хоорайжылар дужут ажаажыры-биле колхозтарже, совхозтарже чоруур. Ынчангаш көрүлде үезинде кижилер аргыштырган машиналарның озал-ондак чок чорууурунче онза кичээнгей салыр. Автоажыл-агыйларга профэвилел, комсомол организацияларының, КАИ, транспорт ажылдакчыларының төлээлекчилери кирген тускай комиссияларны тургузарын сүмелеп турар. Чолаачы бүрүзү тускай зачётту дужаар ужурлуг. Транспорттуң техниктиг байдалын, автобустарның болгаш кижилер сөөртүр машиналарның чолаачыларының орук шимчээшкининиң дүрүмнерин сагыырын контрольдаары күштелир.

Оруктарга транспорт озалондааның чартыындан барык хөй кезии кедээ черлерге болгулап турар. Ынчангаш тускай дерип кылбаан чүък машиналарынга, трактор кожугларынга, өске-даа техника херекселдеринге кижилер ап чорууру шуут хоруглуг деп чүвени дагын сагындырары чугула.

Уруглар болгаш элээдилер аргыштырып турар транспорттуң маршруттарынга хыналдаларны организастаары көрүлдениң эң чугула сорулгаларының бирээзи. Бо талазы-биле дузаны күравтоинспекцияларның эки тура дузалакчылары көргүзер ужурлуг. Автоажыл-агыйларның комиссиялары уруглар аргыштырарынга үрелик эвес, техниктиг байдалы эң эки машиналарны берген турарынче кичээнгей салыр. Чолаачыларны рейс мурнунда чагып-сургаар, маршруду-биле таныштырган турар ужурлуг.

Школачылар ортузунга орукка шимчээшкин чурумнарын пропагандалаар талазы-биле ажылды автомотогаынактарның эки тура ниитиледериниң идепкейжилери, КАИ ажылдакчылары, башкылар, пионер вожатыйлары күштелдирер хүлээлгелиг. Чаъс, хар чаап турар үелерде автомобильдиң доктаагыжы тормозтаар орук узаар деп чүвени чолаачылар утпас ужурлуг. Орукта чүүлдерниң көстүрү баксыраар. Оон аңгыда чадаг кижилер чаъстан, хардан камгаланып хол майгыны-биле шыптынып алгаш боттарының орук хайгаараар аргазын дыка эвээжедир, ынчангаш орук азы кудумчу кежип тура чоокшулап кел чоруур автомобильди чөгүүр үезинде эскербейн барып болурун чолаачы кижи бодап чоруур ужурлуг. Эрттир дүрген чорааның хараазы-биле орукка транспорт озал-ондаа хөй болуп турар. Ол чорук ел, тайгак орукка улам айыылдыг. «Хат-салгынныг» чорукчаарлар ындыг эреснир чоруктар ондактыг байдалга чедирип болурун утпас ужурлуг.

С. ЯБЛОЧКИН,
ССРЭ-ниң ИХМ-ниң КАИ Кол эргелелиниң ажылдакчызы.

«КҮСКҮ ЧУРУМАЛДАР»

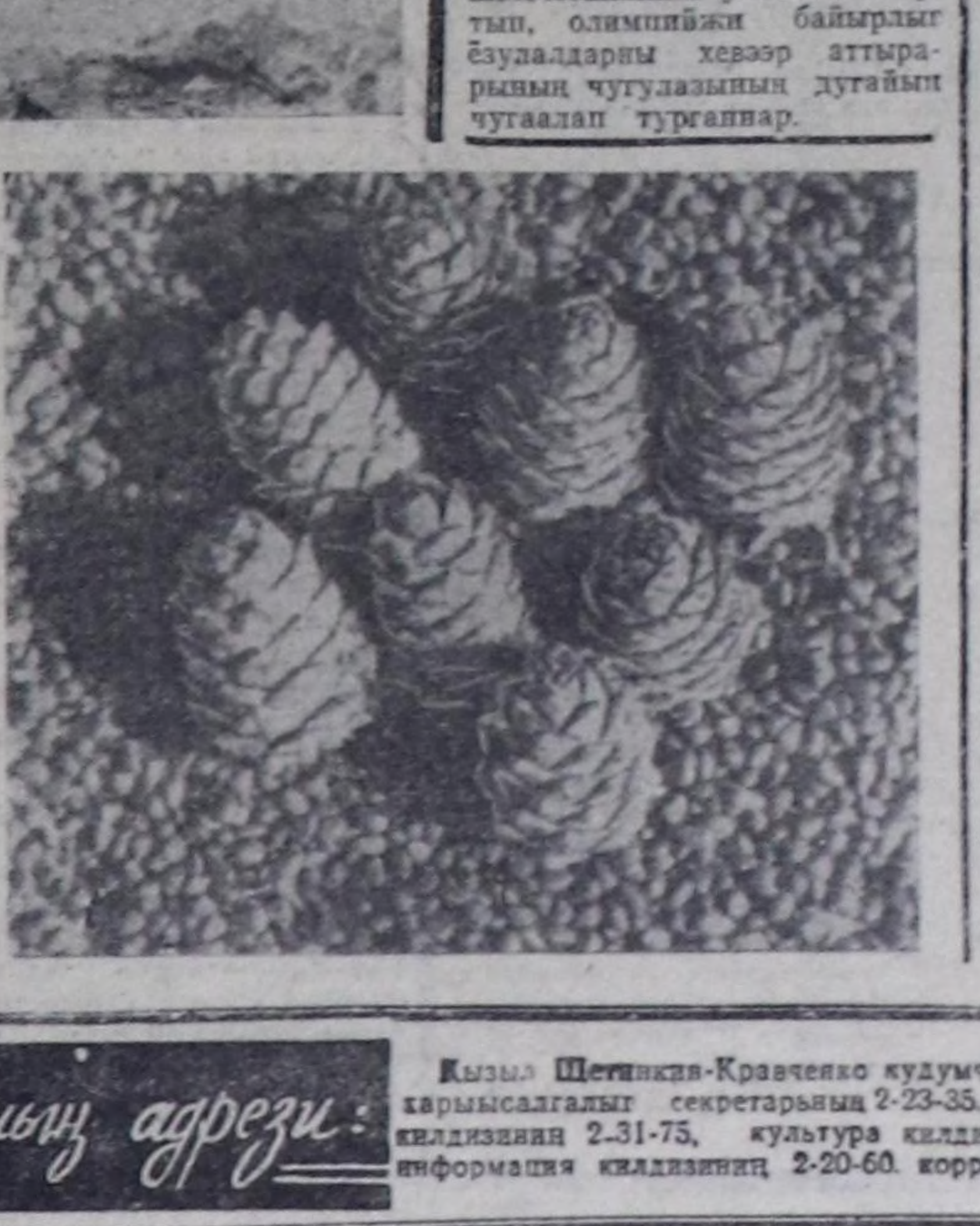

● ● ●

В. ПИВОВАРОВТУҢ

«Дииңчигеш болгаш ооң чеми» деп фотоэтюдтары.

● ● ●

ОКТЯБРЬ 2-ДЕН 4-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 2-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе», Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.00 — «Хөглүг чарыштар». 9.45 — «Актриса». Уран-чечен фильм. 11.00 — Улустуң хөгжүм херекселдеринге күүседикчилерниң 2-ги Бүгү-россия конкурузунуң шаңнатканнарының концерти. 11.55 — Телемедээлер. 12.00—14.15— Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — «Боду бодунга-ла башкы». Мелитополь хоорайның № 25 школазының башкыларының кижизидилге ажылының дуржулгазының дугайында документалдыг телефильм 15.25—А. С. Грибоедов. —«Угаандан човулаң» 16.10— «Москва комсомолдуң ажыл-херектери». 16.40— «Бистиң ырывыс, ужуп үн».

КЫЗЫЛДАН

17.35 — «Мээн баштайгы башкым» Башкы хүнүнге уткуштур. 18.00—«Спорт». Дельтапланер спортунга ССРЭ-ниң баштайгы маргылдаазының дугайында. 18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Күш-ажылчы алдарның тук тудукчулары». «АвтоЗИЛ» бүдүрүлге каттыжыышкынының мурнакчы бригадазының болгаш ооң бригадири Ю. Мироновтуң дугайында. 19.30 — «ТТ-ниң экранында эң баштайгы», «Чайлаг» деп кинокомедия. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Кинопанорама». 23.05 — 23.25 — Бөгүн делегейде, информастыг үндүрүлге.

ИИИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Мокшада камгалалдыг чер». Документалдыг телефильм. 12.10 — Башкы ажылында ёзу барымдаалаар чорукка удур. ССРЭ-ниң чырыдышкын министри М. А. Прокофьевтиң школалар директорлары-биле ужуражышкыны. 12.35 — География. 5-ки класс. Чер планы. 13.05 — «Ажылдаар чери —космос». Эртем-тайылбырлыг фильм. 14.05 — Башкы ажылында ёзу барымдаалаар чорукка удур. ССРЭ-ниң чырыдышкын министри М. А. Прокофьев-биле школалар директорларының ужуражышкыны. (Катаптаан дамчыдылга). 14.30 — «Музыкалыг ыяш». Эртем-тайылбырлыг фильм. 14.50 — «Экран— башкыга». А. С. Пушкинниң тоолу. 4-кү класс. 15.15 — Төөгү. 5-ки класс. Эрте-бурунгу Египетте. 15.45 — «Хаялар аразында». Документалдыг телефильм. 16.00— 17.35 — Чапсар. 17.35 — Жак Дюклонуң төрүттүнген хүнүнден бээр 85 харлаарынга уткуштур. «XX вектиң коммунары». Документалдыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Телемедээлер (орус дылга). 18.45 — Телефильм.

МОСКВАДАН

19.00 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Спартак» — «Кристалл». В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. Чапсарда— «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Лукошко хуулгаазыннар-биле». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Че, канчап ындыг чоор, доктор?». Уран-чечен фильм (ГДР). 23.00—00.50 —Хоккейге ССРЭ чемпионады. ЦСКА— «Крылья Советов». ЦСКА-ның Спорт ордузундан дамчыдылга.

ОКТЯБРЬ 3-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». «Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Уругларга аңчыгаштар дугайында». 9.35 — «Ада-иелер, силерге». 10.05 —«Челээш». Улус чогаадылгазының телепрограммаларының делегейниң 4-кү фестивалы: «Оберландуга кышкы экскурсия». (ГДР). 10.30 — «Чурукчулар дугайында» Е. Честняков. 10.55 — «Номчулга залы». 11.40 — Улустар аразының конкурстарының лауреады Т. Шебанова Ф. Шопенниң чогаалдарын күүседир. 12.20 — «Шимчээшкинниң айыыл чогу». 12.50— «Спортлотонуң» 40-гы тиражы. 13.00 —«Мирзо Турсун-заде». Төрүттүнген хүнүнден бээр 70 чылынга уткуштур. 13.45 —Бөгүн делегейде. 14.00 — Күрүне страхованиезиниң 40 чылынга. ССРЭ-ниң Күрүне страхованиезиниң кол эргелелиниң начальниги Л. А. Мотылёвтуң чугаазы. 14.15 — «Ырак болгаш чоок ырлар». 15.00— Уругларга фильм. «Табу-ламбу», 15.30 — «Дириг амытаннар амыдыралы» 16.30—«Мээң хоорайым аялгалары». Казахстанның аныяк күүседикчилериниң киржилгези-биле эстрада программазы. 17.10 —«Кедээниң ишчилери, силерге». Концерт. 18.30—18.45—Чапсар. 18.45 — Политиктиг хайгааракчы Ю. А. Летуновтуң беседазы. 19.15 —ССРЭ-ниң Күрүнениң академиктиг Бичии театрының «Федор Иоанович Хаан» деп фильм-шиизиниң баштайгы үндүрүлгези. А. К. Толстойнуң шиизи-биле тургускан. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.25 —«Фёдор Иоанович хаан» деп фильм-шииниң уланчызы.

ИИИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 15.35— «Кино аян-чорукчуларының клуву». 16.35 — Д. Мамин-Сибиряк — «Даг уязы». Москваның М. Н. Ермолова аттыг театрының фильм-шиизи. 19.10 —«Кампучия: өлүм соонда амыдырал». Документалдыг телефильм. 20.00—«Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Хуулгаазынныг экран». 20.15 —«Музыка киоскузу» 20.45 — «Масаллы —Новокиколаевка». Документалдыг телефильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Спартак»—«Химик» (Воскресенск) 2-ги болгаш 3-кү үелери. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдар.

ОКТЯБРЬ 4-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Зарядка-же, чыскаалыңар!» 9.05 — Улустуң хөгжүм херекселдеринге күүседикчилериниң 2-ги Бүгү-россия конкурузунуң лауреады Ш. Амиров (дошпуулуур) ойнаар. 9.30 —«Будильник». 10.00 — Совет Эвилелинге бараан боол тур мен!». 11.00 — «Эртенги почта». Музыка программазы. 11.30— «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 12.15 — «Музыка киоскузу». 12.45 — Р. Отколенко — «Бистиң ачаларывыс, экии». Телешии. 14.05 — «Базилио диисней-биле Пик деп күскежигеш». Мультфильм. 14.15 — «Кедээниң шагы». 15.15 — Совет Эвилели даштыкы аалчыларның көргени-биле» 15.30 — Куйбышев областың Хворостино районунуң кедээ школазының директору ССРЭ-ниң улустуң башкызы Н. С. Борисовтуң дугайында. «Эге өзүмнер» деп телефильмниң бирги үндүрүлгези. 16.05—«Кино аян-чорукчуларының клуву». 17.05 — «Бистиң байырывысты хүлээп алыңар». Башкы хүнүнге уткуштур музыка программазы. 17.45 — «Делегей панорамазы». 18.30—18.45 —Чапсар 14.45 —«Орус угуулзалар» деп улустуң хөгжүм херекселдериниң оркестриниң концерти. Дамчыдылганы РСФСР-ниң улустуң артизи В. М. Леонтьева чорудар. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Футбол дугайында». 22.05 — «Регатаның аялгалары». Фильм-концерт. 22.30 —23.25 —Хоккейге ССРЭ чемпионады. ЦСКА — «Трактор». 3-кү үези. ЦСКА-ның спорт ордузундан дамчыдар. Төнгенде — телемедээлер.

ИИИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Москвачы». Телеклуб. 15.50 — «Челээш». Улус чогаадылгазының телепрограммаларының улустар аразының 4-кү фестивалы. «Йемен фольклору». 16.20 «Билдингир-даа болза, бүзүрежиг эвес». 17.25 — «Чаңгыс-даа хүн ыры үзүлбес». Концерт. 18.00 — Телестадион. 18.30 — «Баштайгы өөрүшкүлер». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 5-ки сериязы. 19.35 Чурукчулар дугайында чугаалар. Фриц Кремер (ГДР). «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Таалаңчыг тоолдар». 20.15 — «Кино көрүкчүзүнүң эдеринчизи». 21.00 —«Үе». Информастыг программа. 21.45 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. ЦСКА — «Трактор». 2-ги үези. ЦСКА-ның Спорт ордузундан дамчыдылга. 22.20—23.35—«Даг новеллазы». Уран-чечен телефильм.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Агаар

Республикага болгаш Кызылга бөгүн шокар булуттаар. Чамдык черлерге бичии чаъс чаар. Агаарның температуразы хүндүс 5—10 градус чылыыр. Соңгу-барыын углуг хаттың дүргени секундада 9—10 метр чедер.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мөңгүннелчек хелдер» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ооң чедип келирин күзээр-дир мен» 9.30, 11.00, 15.30, «Кежээки өскерлиишкин» 17.00, 18.50, 20.40 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Альба Регина» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Шынаа шолунуң чечектери» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуу 2-24-63, редакторнуу оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 2157.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкынның херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—01729.